

АНЕКС В

**Стандартизация в областта на здравословни и безопасни условия на
труд**

Съдържание Анекс В

I. ИНФОРМАЦИЯ ЗА МЕЖДУНАРОДНО ПРИЗНАТИ СТАНДАРТИ В СФЕРАТА НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД	3
II. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАЦИОНАЛНИТЕ СТАНДАРТИ В СФЕРАТА НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД	22
III. ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МЕЖДУНАРОДНО ПРИЗНАТИ СТАНДАРТИ В ОБЛАСТТА НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД НА РАБОТНОТО МЯСТО НА НИВО ЕС, НА НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ, НА БРАНШОВО И НА ПРОИЗВОДСТВЕНО НИВО	35
IV. ИКОНОМИКА ЗА ЗДРАВΟΣЛОВНИТЕ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ПРОИЗВОДСТВОТО	53
Литература	61

Заболяванията и травмите не са неизбежни спътници на трудовата дейност, а бедността не може да служи за оправдание на невниманието към безопасността и здравето на работниците.

Хуан Сомавия, генерален директор на МОТ

... Много често хората загиват заради лоши условия на труд и неадекватни системи за гарантиране на тяхната безопасност... Призовавам ви всички да обедините усилията си с Международната организация на труда в насърчаването на здравословни и безопасни условия на труд. Това е не само разумна икономическа политика, но и едно от основните човешки права.

Кофи Анан, генерален секретар на Организацията на обединените нации

I. ИНФОРМАЦИЯ ЗА МЕЖДУНАРОДНО ПРИЗНАТИ СТАНДАРТИ В СФЕРАТА НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД

Днес технологичният прогрес и силният натиск на конкуренцията много бързо променят условията на труд, процесите и организацията. Първостепенно значение има законодателството, но само по себе си то не е достатъчно, за да насочва промените или да е в крак с новите опасности и риска.

Положителното въздействие на въвеждането на организационно ниво на системи за управление здравословни и безопасни условия на труд (СУ НА ЗБУТ), както върху намаляване на опасностите и риска, така и върху производителността, вече е признато от правителството, работодателите и работниците.

Първият международен документ за управление в сферата на здравословни и безопасни условия на труд и предназначен за целите на сертифицирането е разработен от Британския институт за стандартизация (BSI) – спецификацията OHSAS 18001:1999.

Причината за разработването на серия от стандарти OHSAS 18000 (серия за оценка на здравословни и безопасни условия на труд) е по настояване на Международния консорциум от организации по стандартизация, институти за промишлена безопасност, промишлени съюзи и органи по сертифициране да създадат единни изисквания към системите за управление на безопасността на труда и хармонизирането на тези изисквания с международните и националните стандарти, въз основа на които да се създаде, оценява и

сертифицира „Система за управление на здравословни и безопасни условия на труд” (OHSAS).

Между националните органи по стандартизация и независимите сертифициращи органи (DNV, SGS, BVQI, BSI и т.н.) не е постигнато споразумение по въпросите за разработването на стандарт за здравословни и безопасни условия на труд във вид на национален стандарт на Великобритания или под формата на Европейска директива, или като международен стандарт.

Това води до създаването на няколко версии на „Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд” под формата на насоки, изисквания, стандарти, препоръки и спецификации.

Един от най-добрите варианти се оказва британски стандарт, публикуван през май 1996 г. - BS 8800:1996 "Ръководство към системите за управление на здравословни и безопасни условия на труд" (този стандарт става основа на публикуваната по-късно спецификация OHSAS 18001). Основното му предимство – приликата с ISO 14001, което улеснява разбирането и опростява цялостния подход към управлението базирано на анализа на риска и също така позволява да се създадат интегрирани системи на управление (Безопасност и здраве, качество, опазване на околната среда).

През април 1999 г. BSI (заедно с националните органи по стандартизация, органите за сертифициране, както и експерти в областта на безопасността и здравето) публикува спецификация OHSAS 18001 "Occupational Health and Safety Management Systems - Specifications" (въпреки това, първата версия на спецификацията не е била официален британски стандарт). За разработването на OHSAS 18001 в BSI е създаден екип на проекта – OHSAS Project Group. По време на разработването на OHSAS 18001 той взима предвид вече съществуващите насоки, изисквания, стандарти, препоръки и спецификации създадени от Британския институт за стандартизация и независими сертифициращи органи.

При разработването на първото издание на OHSAS 18001 активно участват следните организации:

National Standards Authority of Ireland

South African Bureau of Standard

British Standards Institution

Bureau Veritas Quality International

Det Norske Veritas

Lloyds Register Quality Assurance

National Quality Assurance

SFS Certification

SGS Yarsley International Certification Services

Asociacion Espanola de Normalizacion y Certificacion

International Safety Management Organisation Ltd

Standards and Industry Research Institute of Malaysia (Quality Assurance Services)

International Certification Services

Активното участие в изготвянето на документа на различни организации, които се специализират в оценката на риска, управлението на здравословни и безопасни условия на труд, сертифицирането на системи за управление, позволява при създаването на OHSAS 18001 да се използва огромен натрупан полезен опит и да се осигури широко международно признание на документа.

OHSAS 18001 първоначално се позиционира като „предназначен за международна сертификация” благодарение на това, че в Международната организация по стандартизация ISO отсъства подобен стандарт за система за управление на здравословни и безопасни условия на труд. През 1996 и 2000 г. бяха направени опити да се предложи на ISO стандарта OHSAS 18001 като международен, но и двата пъти това предложение не е било подкрепено от мнозинството от гласовете на членовете на ISO.

Както беше отбелязано в комюнике на екипа на проекта по OHSAS (OHSAS Project Group), при него са постъпили за разглеждане много предложения за промени в този документ. Те са отразявали опита от използването му в над 80 страни и 15 185 сертифицирани организации (данни за 2005 г.). Тези данни показват все по-голям интерес към редица документи относно оценката на дейността в сферата на здравословни и безопасни условия на труд (OHSAS).

Въпреки това, OHSAS Project Group призна, че времето и обстоятелствата все още не позволяват OHSAS 18001 да се превърне в международен стандарт. Затова анализът на постъпилите предложения и подготовката на нова публикация на OHSAS 18001 са извършени от самия екип на проекта.

Първоначалният проект е бил разпространен през февруари 2006 година. Получени са около 490 коментара от 36 групи коментатори от 25 страни от всички континенти на света. След тяхното разглеждане отново преразгледаният и разработен проект е завършен през октомври 2006 година. Отново са получени около 540 коментара от 46 групи коментатори от 24 страни. След тяхното разглеждане е разработен окончателният проект на OHSAS 18001. В резултат спецификацията OHSAS 18001 е преработена и преиздадена през юли 2007 г. в качеството ѝ на стандарт, като при прегледа е претърпял няколко съществени промени.

OHSAS Project Group предполага, че преработеният проект OHSAS 18001 е логичен от първото издание от 1999 г., и ще бъде безценен инструмент за управление на риска, свързан със здравословни и безопасни условия на труд.

При прегледа на OHSAS 18001 подкрепата са оказали много повече организации, отколкото при първоначалната разработка:

American Industrial Hygiene Association (AIHA)

Asociación Española de Normalización y Certificación (AENOR)

Association of British Certification Bodies (ABCB)

British Standards Institution (BSI)

Bureau Veritas

Comisión Federal de Electricidad (CFE), (Gerencia de la seguridad industrial)
Czech Accreditation Institute (CAI)
Det Norske Veritas
DS Certification A/S
EEF the manufacturers' organization
ENLAR Compliance Services, Inc.
Health and Safety Executive1)
Hong Kong Quality Assurance Agency (HKQAA)
Inspecta Certification
Institution of Occupational Safety and Health (IOSH)
Instituto Argentino de Normalización y Certificación (IRAM)
Instituto Colombiano de Normas Técnicas y Certificación (ICONTEC)
Instituto de Normas Técnicas de Costa Rica (INTECO)
Instituto Mexicano de Normalización y Certificación (IMNC)
ITS Consultants
Japan Industrial Safety and Health Association (JISHA)
Japanese Standards Association (JSA)
Korea Gas Safety Corporation (ISO Certificate Division)
Lloyds Register Quality Assurance (LRQA)
Management Systems Certification Limited
National Standards Authority of Ireland (NSAI)
Netherlands Normalisatie-instituut (NEN)
NPKF ELECTON
NQA
Quality Management Institute (QMI)
SAABS Commercial (Pty) Ltd.
Service de Normalisation Industrielle Marocaine (SNIMA)
SGS United Kingdom Ltd.
SIRIM QAS International
SPRING Singapore
Standards Institution of Israel (SII)
Standards New Zealand (SNZ)
Sucofindo International Certification Services (SICS)

Swedish Industry Association (Sinf)

TÜV Rheinland Cert GmbH – TÜV Rheinland Group

Standards Association of Zimbabwe (SAZ)

За тези организации, които вече са получили сертификати за съответствието на системата за управление на ЗБУТ с изискванията на OHSAS 18001:1999, или са били на последните стадии от процеса на сертифициране, са били предвидени две години на „преход”, за да бъдат тези системи приведени в съответствие с измененията, внесени в новата версия на OHSAS 18001. Преходният период завърши на 1 юли 2009 година.

OHSAS 18001 е разработен като стандарт, съвместим със стандартите на системите за управление ISO 9001 и ISO 14001, за да се улесни интегрирането на системите за управление на качеството, на околната среда, на здравословни и безопасни условия на труд на организациите.

По-долу е предоставена информация за ключовите изменения, направени в OHSAS 18001:2007, в сравнение с OHSAS 18001:1999.

Ключовите изменения, внесени в първото издание на OHSAS 18001, включват следното:

- в новата редакция на здравните въпроси се отделя повече внимание, отколкото в предишната;

- на OHSAS 18001 вече се гледа като на стандарт, а не като на спецификация или на аналогичен документ, както е било в предишната редакция.

Това отразява нарасналото признаване на OHSAS 18001 като база за национални стандарти за система за управление по ЗБУТ:

- моделът на диаграмата PDCA („Планирай - прави - проверявай – реагирай”) вече е само във въведението и в обобщената форма. Той вече не се използва като диаграма, представяна в началото на всеки основен раздел;

- списъкът с публикации в раздел 2 сега е ограничен до списък изключително от международни документи;

- добавени са нови условия и са редактирани съществуващите;

- в текста на стандарта са направени значителни подобрения, което позволява да се увеличи съпоставимостта с ISO 14001:2004 и ISO 9001:2000;

- терминът „допустим риск” е заменен с термина „приемлив риск”;

- терминът „трудова злополука” е включен в понятието „инцидент”;

- определението за термина „опасност” вече не се свързва с „материални щети или увреждане на околната среда около мястото на работа”. В момента такива „щети” не се смятат за пряко свързани със ЗБУТ, каквато е целта на OHSAS 18001, а се отнасят до областта на управлението на активи. Въпреки това, рискът от такива „щети”, които оказват влияние върху ЗБУТ, трябва да бъдат идентифицирани по време на оценка на риска в организацията и да бъдат управлявани с помощта на подходящи техники за управление на риска;

- подразделите 4.3.3 и 4.3.4 са обединени, за да отговарят на стандартите ISO 14001:2004;

- въведени са нови изисквания, необходими за йерархията на методите за управление, като част от планираните дейности по ЗБУТ;

- в новата редакция по-ясно е отразено управлението на промените;

- въведен е нов раздел „Оценка на съответствието“;

- въведени са нови изисквания, касаещи партньорството и консултирането;

- въведени са нови изисквания, касаещи разследването на инциденти.

Основните акценти в измененията на текста в раздел 4 „Изисквания към системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд“ OHSAS 18 001 са представени в Таблицата:

Основно съдържание на НОВИТЕ изисквания, съдържащи се в OHSAS18001:2007 за сравнение с OHSAS18001:1999	Забележки
Раздел 4.1 Общи изисквания Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото	
Трябва да бъде предоставено документиране, внедряване и непрекъснато подобряване на системата за управление на ЗБУТ, както и да бъде определено, по какъв начин организацията ще гарантира спазването на изискванията на OHSAS 18001:1999. Трябва да бъде определена и документирана областта на разпространение на система за управление на ЗБУТ	Приведено в съответствие със стандарта ISO 14001:2004
Раздел 4.2 Политика в областта на ЗБУТ Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото	
Трябва да има задължения по избягване на травми и влошаване на здравословното състояние. Политиката трябва да създава основа за определяне и анализ на целите. Политиката трябва да бъде съобщена на всички лица, работещи под контрола на организацията	Адаптирано към стандарта ISO 14001:2004
Раздел 4.3.1 Идентификация на рисковете, оценка на рисковете и набеязване на мерки за управление на риска Название на раздела в OHSAS 18001:1999 – „Планиране с цел определяне на опасностите, оценка на рисковете и управление на рисковете”	
Процедурите за определяне на опасностите и оценка на рисковете трябва да взимат под внимание:	

<ul style="list-style-type: none"> • поведението на човека, способностите му, както и други човешки фактори; • опасностите, идентифицирани близо и извън работното място; • измененията или предполагаемите промени в организацията; • всички приложими законови задължения; • проекта на областта на изпълнение на работата, процесите, съоръженията, машините/оборудването, технологичните процедури и организацията на работа. <p>Организацията трябва да идентифицира отнасящите се към ЗБУТ опасности и рискове, свързани с текущите промени преди тези промени да бъдат реализирани. Резултатите от оценката на риска следва да бъдат взети предвид при избора на инструменти за управление на риска.</p> <p>При избора на средства за управление на риска трябва да се има предвид възможността за намаляване на риска.</p> <p>При разработването, внедряването и поддържането в актуалното състояние на системата за управление на ЗБУТ са взети под внимание рисковете, свързани със ЗБУТ, както и утвърдените инструменти за управление на риска</p>	
<p>4.3.2 Законодателни, нормативни и други изисквания Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото</p>	
<p>Организацията трябва да гарантира, че прилагането на законодателните, нормативни и други изисквания, с които организацията се съгласява, са взети под внимание при разработването, внедряването и поддържането на актуалното състояние на системата за управление на ЗБУТ</p>	<p>Адаптирано към стандарта ISO 14001:2004</p>
<p>4.3.3 Цели и програма(и) Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – „Цели”</p>	
<p>В този раздел OHSAS18001:2007 са обединени изискванията на раздели 4.3.3 и 4.3.4 OHSAS18001:1999, като при това раздел 4.3.4 в OHSAS18001:2007 отсъства</p>	<p>Приведено в съответствие със стандарта ISO 14001:2004</p>
<p>4.4.1 Ресурси, роли, отговорност, подотчетност (подчиненост) и правомощия Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – „Структура и отговорност”</p>	

<p>Упълномощен от висшето ръководство може да делегира някои задължения, на представител (и) на ръководството на по-ниско ниво.</p> <p>Упълномощено лице от висшето ръководство трябва да бъде известно на всички лица, извършващи дейности под управлението на организацията.</p> <p>Лица в областта на изпълнението на дейности трябва да носят отговорност за аспектите на ЗБУТ, които управляват</p>	
<p>4.4.2 Компетентност на персонала, неговата подготовка и осведоменост Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – „Подготовка на персонала, неговата осведоменост и компетентност”</p>	
<p>Трябва да водят записи, свързани с осигуряване на компетентността на персонала. Организацията трябва да идентифицира нуждите от обучение на персонала, да осъществи подготовка или да предприеме други действия за удовлетворяване на тези нужди, да оцени ефективността на подготовката или други предприети действия и да гарантира поддържането на свързани с това записи</p>	<p>Адаптирано към стандартите ISO 14001:2004 и ISO 9001:2000</p>
<p>4.4.3 Комуникация, партньорство и консултиране Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – „Консултиране и комуникация”</p>	
<p>Разделът е разделен на два подраздела:</p> <p>4.4.3.1 Комуникация</p> <p>4.4.3.2 Партньорство и консултиране</p> <p>Процедурата(ите) за комуникация, партньорство и консултиране по въпросите по ЗБУТ трябва да бъде разработена, внедрена и поддържана в актуално състояние. Съответните заинтересовани страни, където е уместно, трябва да бъдат консултирани по въпроси, свързани със ЗБУТ</p>	
<p>4.4.4 Документация Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото</p>	
<p>Определен е по-подробен списък на документите свързани със системата за управление на ЗБУТ</p>	<p>Приведено в съответствие със стандарта ISO 14001:2004 и</p>

	адаптирано към стандарта ISO 9001:2000
4.4.5 Управление на документите Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – „Управление на документите и данните”	
Уточнен и допълнен списък с изисквания за управление на документите	Приведено в съответствие със стандартите ISO 14001:2004 и ISO 9001:2000
4.4.6 Управление на операциите Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото	
Изискванията на раздел 4.4.6 (г) са пренесени в раздел 4.3.1	
4.4.7 Готовност за аварийни ситуации и реагиране спрямо тях Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото	
При планирането на реакцията си при аварийна ситуация, организацията трябва да вземе предвид потребностите на съответните заинтересовани страни. При провеждане на практическите процедури по реагиране при аварийни ситуации е необходимо, по възможност, да бъдат привлечени към това съответните заинтересовани страни	Адаптирано към стандарта ISO 14001:2004
4.5.1 Измерение и мониторинг на показателите на дейността Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото	
Организацията трябва да провежда мониторинг на въздействието на средствата и методите на управление по отношение към ЗБУТ	Адаптирано към стандарта ISO 14001:2004
4.5.2 Оценка на съответствията Това е нов раздел, в OHSAS 18001:1999 раздел с такова съдържание нямаше	
Нов раздел! Състои се от подраздели 4.5.2.1 и 4.5.2.2 Организацията трябва да разработи, внедри и поддържа в актуално	Приведено в съответствие със

<p>състояние процедура(и) за периодична оценка на съответствие на нейната дейност по отношение на законодателните и нормативни изисквания, както и към други изисквания, които приема.</p> <p>Организацията трябва да пази записи от резултатите от такава периодична оценка</p>	<p>стандарта ISO 14001:2004</p>
<p>4.5.3 Разследване на инциденти, несъответствия, коригиращи и превантивни действия Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – раздел 4.5.2 „Злополуки, инциденти, несъответствия, коригиращи и превантивни действия”</p>	
<p>Разделът се състои от два под раздела:</p> <p>4.5.3.1 Разследване на инциденти</p> <p>4.5.3.2 Несъответствия, коригиращи и превантивни действия</p> <p>Допълнени са изискванията към процедурата за регистрация, разследване и анализ на инциденти. Разследването на инциденти трябва да се извършва в рамките на определените срокове. В тези случаи, когато при помощта на коригиращи и превантивни действия се разкриват нови или променени рискове или необходимост от нови или променени средства и методи на управление, предлаганите действия преди прилагането им трябва да бъдат подложени на процедура за анализ на риска</p>	<p>Адаптирано към стандарта ISO 14001:2004</p>
<p>4.5.4 Управление на записите Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – раздел 4.5.3 „Записи и управление на записите”</p>	
<p>Изменена е структурата на текста и е разширен списъкът с изискванията</p>	<p>Приведено в съответствие със стандарта ISO 14001:2004 и адаптирано към стандарта ISO 9001:2000</p>
<p>4.5.5 Вътрешен одит Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – раздел 4.5.4 „Одит”</p>	
<p>Изменена е структурата на текста и е разширен списъкът с изискванията</p>	<p>Приведено в съответствие със стандарта ISO 14001:2004 и</p>

	адаптирано към стандарта ISO 9001:2000
4.6 Анализ от страна на ръководството Име на раздела в OHSAS 18001:1999 – същото	
Уточнен и разширен списък на изискванията	Приведено в съответствие със стандарта ISO 14001:2004 и адаптирано към стандарта ISO 9001:2000

В момента OHSAS 18001:2007 „Occupational health and safety management systems — Requirements” е основният стандарт за сертифициране на системи за управление на предприятия в сферата на здравословни и безопасни условия на труд.

След публикуването на новата версия на стандарта OHSAS Project Group веднага започна преглед на OHSAS 18002:2000 „Системи за управление на здравословните и безопасни условия на труд. Насоки за въвеждане на OHSAS 18001”. Публикуването на новата версия беше планирана за третото тримесечие на 2008 г., а фактическото публикуване се състоя през ноември 2008 г.

Стандартът OHSAS 18001 от серията за индустриални здравословни и безопасни условия на труд и съпътстващия стандарт OHSAS 18002 „Ръководни указания за прилагане на OHSAS 18001” са разработени в отговор на нуждите на клиентите от признат стандарт за система за здравословни и безопасни условия на труд, който може да бъде използван като основа за оценка и сертифициране на своите системи за управление.

Стандартът OHSAS 18001 от серията за индустриални здравословни и безопасни условия на труд определя изискванията към системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд, за да даде възможност на организацията да управлява риска и да подобри дейността си в областта на здравословните и безопасните условия на труд. Той не определя конкретни критерии в областта на здравословни и безопасни условия на труд и не дава подробни изисквания за изграждането на системата за управление.

Спазването на този стандарт от серията за индустриални здравословни и безопасни условия на труд (OHSAS) не освобождава от отговорност за правни задължения.

OHSAS 18002 „Ръководство за прилагане на OHSAS 18001” съдържа общи препоръки за прилагането на OHSAS 18001. Ръководството обяснява основните принципи на OHSAS 18001, а също така описва целите, типичните входни данни, процесите и типичните резултати, характерни за всяко изискване на OHSAS 1800.

OHSAS 18002 не съдържа допълнителни изисквания, разширяващи изискванията на OHSAS 18001, а също така не предписва задължително методики за изпълнение на

OHSAS 18001. OHSAS 18002 покрива областта на здравословни и безопасни условия на труд, а не на безопасно производство и услуги.

Документът определя изискванията към системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд, която дава възможност на организациите да контролират риска в областта на здравословни и безопасни условия на труд и повишава ефективността на производството. Документът не определя конкретни критерии за изпълнение на мероприятия по здравословни и безопасни условия на труд и не дава подробни инструкции за разработване на система за управление.

Международната организация на труда (МОТ) не можеше да остане и не остана встрани от проблемите, свързани с трудовите злоупотреби и професионалните заболявания, още повече, че защитата на работниците от свързани с работата неразположения, заболявания и увреждания, е част от историческия мандат на МОТ.

МОТ - специализирана агенция на ООН, която има за цел да популяризира принципите на социална справедливост и международно признатите човешки и трудови права. Основана през 1919 г. МОТ става първата специализирана агенция на ООН през 1946 година.

МОТ разработва международни трудови стандарти под формата на конвенции и препоръки, определяйки минималните стандарти в областта на основополагащи трудови права, сред които свободата на сдружаване, правото на организиране и провеждане на колективното договаряне, забраната на принудителен труд, равни възможности и третиране, както и други стандарти, регулиращи условията по цялата гама от трудови въпроси като политиката по заетостта, социалната защита, охраната на труда.

В рамките на системата на ООН МОТ е уникална тристранна структура, в която асоциации на работодатели и работници имат равен глас с правителствата в ръководните органи на МОТ.

Основната цел на МОТ – да подпомага създаването на възможности за жените и мъжете за получаване на достойна и продуктивна работа в условия на свобода, равенство, социална сигурност и зачитане на човешкото достойнство. Всичко това се съчетава в концепцията за „достоеен труд”. Достоеен труд – това е безопасна работа. А безопасната работа от своя страна е положителен фактор за повишаване на производителността и икономическия растеж.

Защита на правата и свободите на работниците в сферата на труда се осигурява с помощта на международните трудови стандарти. Основополагащите принципи на правата на човека на работното място са отразени в Устава на МОТ, Филадельфийската декларация, в редица международни документи, които определят трудовите стандарти и в програмата за достоен труд.

Обединеният комитет на МОТ/СЗО за здравословни и безопасни условия на труд по изчерпателен начин определи целта на охраната на труда: „Здравословните и безопасните условия на труд трябва да бъдат насочени към постигане и поддържане на високо ниво на физическо, психическо и социално благополучие на работниците от всички професии”. В този контекст здравословни и безопасни условия на труд се определят като многопрофилна област на дейност, посветена на превенцията, разпознаването, оценката и контрола на опасности, свързани с работното място, които могат да навредят на здравето и

благосъстоянието на работниците, като се отчита потенциалното въздействие върху околните хора и околната среда.

Международната организация на труда е разработила ILO-OSH-2001 Guidelines on occupational Safety and Health Management Systems в съответствие с международно признатите принципи, определени от влизащите в МОТ представители на трите страни на социално-трудовете отношения. Този тристранен подход осигурява сила, гъвкавост и подходяща база за развитие на устойчива култура на безопасност в рамките на организацията. Поради това МОТ е разработила това доброволно за приемане ръководство за системите за управление на здравословни и безопасни условия на труд, което отразява ценностите и средствата на МОТ, свързани със здравословни и безопасни условия на труд на работниците.

Практическите препоръки на ръководството са предназначени за използване от всички, които носят задължения и отговорност за управлението на здравословни и безопасни условия на труд. Те не са правно обвързващи и не са предназначени да заменят националното законодателство, правила или приети стандарти. Тяхното прилагане не изисква сертифициране.

Работодателят е отговорен и има задължение да организира здравословни и безопасни условия на труд. Прилагането на система за управление на здравословни и безопасни условия на труд е полезен подход за постигане на тези отговорности. МОТ разработи ръководство като практически инструмент за съдействие на организациите и компетентните институции в изпълнението на непрекъснатото подобряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Ръководството ILO-OSH 2001 е ЕДИНСТВЕНИЙТ ОФИЦИАЛЕН МЕЖДУНАРОДЕН НОРМАТИВЕН ДОКУМЕНТ НА СИСТЕМА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД.

В ръководството са предвидени пет основни компонента на здравословни и безопасни условия на труд: политика, планиране и изпълнение, оценка, както и действия за подобрене.

ILO-OSH-2001 Guidelines on occupational Safety and Health Management Systems разработени на базата на OHSAS 18001:1999 и в много случаи повтаря съдържанието на изискванията на OHSAS дословно (но ръководството не съдържа изрично споменаване на OHSAS 18001:1999). Въпреки това, насочеността на този документ принципно се различава от насочеността на OHSAS 18001:1999.

За разлика от спецификацията OHSAS 18001:1999, разработена от водещи сертифициращи организации, ръководството на МОТ OSH-2001 е разработено под ръководството на МОТ от представители на трите страни в трудовете правоотношения – експерти в съгласуване с правителствата, организации на работодателите и организации на работниците.

Този документ отразява провъзгласения от МОТ тристранен (трипартитен) подход на социално партньорство, който изисква от работодателя безусловното изпълнение на държавните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд въз основа на социалното партньорство (т.нар консултация) с работниците, както и съответните международни трудови стандарти, като например Конвенцията на МОТ за безопасност и

здраве при работа № 155 (1981 г.) и Конвенция на ILO относно службите по трудова медицина № 161 (1985 г.) и др.

Според разработчиците основната задача пред прилагането на ръководството ILO-OSH 2001 г. е СЪЗДАВАНЕТО и ЕФЕКТИВНОТО ФУНКЦИОНИРАНЕ на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд, която позволява непрекъснато да се подобрява организацията на работа по здравословни и безопасни условия на труд, условията на труд на работниците, надежно да ги предпазва от професионални рискове.

Ефективното ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ на травми и заболявания, ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ на загуби на човешки живот, здраве, трудоспособност – това са основните цели на ръководството на ILO-OSH 2001. Именно в него участват и длъжностните лица на работодателя и обикновените работници – изпълнители.

Не напразно в ILO-OSH-2001 на практика не са описани мероприятия за СОЦИАЛНА ЗАЩИТА НА ПОСТРАДАЛИ. Първо, това е вторично – „след отсичане на главата не тъгуваме за косата!“ Второ това е лесно изпълнимо. Трето това се изисква от някои национални закони или други нормативни актове.

С цел универсалност на използването в ръководството ILO-OSH-2001 са описани най-общите методологични принципи, а всички възможни „детайли“ са препратени за спазване на националното законодателство, други нормативно правни и технически актове, исторически установени в собствената практика на всяка държава.

Ръководството ILO-OSH-2001 е нов вид официален международен трудов нормативен документ на Международната организация на труда, чиято основна цел е да помогне на държавите в изграждането на национални системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд, а за индивидуални работодатели да осигури насочващи указания за създаване на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд, които вземат предвид цялостната политика и дейностите по управление на организацията.

Документът не е правно обвързващ и няма за цел да замени националните закони, правила или приети стандарти. От една страна, „неговото прилагане не изисква сертифициране“, а от друга – сертифицирането на система за управление на здравословни и безопасни условия на труд за съответствие с ILO OSH-2001 не е възможно поради препоръчителния характер на този документ и неопределеност на ред препоръки (изисквания), което е недопустимо за стандарт.

Освен това, поради сложността да се вземат предвид националните особености на управление на здравословни и безопасни условия на труд Международната организация на труда, след приемането на международния нормативен документ ILO-OSH 2001, не бърза да създаде международна система за неговото сертифициране, считайки, че това е вътрешна работа на всяка държава. Именно всяка държава, в съответствие с националното си особености, законодателство и практика, вече може на основата на ILO-OSH 2001 да създаде свой нормативен документ и своя система за сертифициране.

И много държави, като например Франция, Израел, Аржентина, Ирландия, вече вървят по този път, взимайки ILO-OSH 2001 за основа на своето законодателство в сферата на управление на здравословни и безопасни условия на труд и сертифициране на системи за управление. А Русия и страните от ОНД са приели свой междудържавен

стандарт ГОСТ 12.0.230-2007, основан на ILO-OSH 2001. Система на стандарти за здравословни и безопасни условия на труд „Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд. Общи изисквания. ILO-OSH 2001. (IDT)“.

Какви са основните разлики между ILO-OSH 2001 и OHSAS 18001?

Важна, но не решаваща разлика между OHSAS 18001 и ILO-OSH 2001 е, че първият документ е предназначен само за системи на КОРПОРАТИВНО управление, а втората - може да се използва и на други нива на управление: национални, секторни и/или регионални.

Внимателното сравнение „по същество“ на близките по смисъл 3-ти раздел на ILO-OSH 2001 и 4-ти раздел на OHSAS 18001, посветени на системата на управление на здравословни и безопасни условия на труд, направено от оригиналните текстове на АНГЛИЙСКИ ЕЗИК показва, че няма никакви съществени разлики между OHSAS и ILO-OSH по цели, същество, основни организационни елементи на функциониране на корпоративната система за управление на здравословни и безопасни условия на труд не съществува.

Въпреки това по механизми на функциониране на корпоративната система за управление на здравословни и безопасни условия на труд разликите между ILO-OSH 2001 и OHSAS 18001 от 1999 г. са СЪЩЕСТВЕНИ. Основната разлика на тези документи е УЧАСТИЕТО НА ОБИКНОВЕНИ РАБОТНИЦИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД.

Изискванията на OHSAS 18001 са формулирани на базата на общи понятия за приемлив риск, без почти никакво място за „човешкия фактор“. Създаден за максимална аналогия със стандартите на системите за качество и защита на околна среда, той изначално е „пропит“ с духа на универсалния безличностен и извън национален технократски подход.

Изисквания на ILO-OSH 2001 са формулирани напротив, на базата на универсалните човешки права за достоен и безопасен труд в съответствие с международно признатите стандарти на труд. В него, в традициите на трипартитния подход на МОТ, специално се подчертава, че ЕФЕКТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД е възможно само при взаимосвързана съвместна дейност на работодателя и на работниците и служителите при изпълнение на установените от държавните органи, съгласно националното законодателство, държавни регламенти относно здравословни и безопасни условия на труд.

Ето защо прилагането на ILO-OSH 2001 изисква ЗАДЪЛЖИТЕЛНО участие на обикновените работници, а не само на длъжностни лица на работодателя в управлението на здравословни и безопасни условия на труд чрез механизми на консултации на работодателя с работниците по тези въпроси.

Освен това, прилагането на ILO-OSH 2001 г. е насочено към НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО. Според ILO-OSH 2001 то е в основата на изграждането на ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНОСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД.

По силата на своя „наднационален“ дух и стремежа на своите създатели и одитори за „интеграция на системите за управление“, дори там, където OHSAS 18001:1999 говори за

необходимостта да се спазват изискванията на националното законодателство, това звучи просто като допълнение към основните изисквания.

Таблица 1. Разлики между OHSAS 18001:1999 и ILO OSH

OHSAS 18001:1999	ILO OSH - 2001
Целта на внедряване на СУ на ЗБУТ: създаване на единна (интегрирана) СУ в организацията, която включва и управление на риска в областта на ЗБУТ.	Целта на внедряване на СУ на ЗБУТ: подобряване на дейността в областта на ЗБУТ.
Най-важният елемент на СУ на ЗБУТ е „анализ от страна на ръководството”. Управлението на СУ на ЗБУТ се осъществява посредством поставяне на цели и тяхното коригиране при получаване на резултатите от анализа. Според основоположника на съвремените СУ, Е. Деминг, 94% от отговорността за функционирането на СМ е върху управлението и само 6% - върху работниците.	„Най-важният елемент от системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд в организацията (СУ на ЗБУТ) е участието на работниците”. Анализа на ефективността на СУ на ЗБУТ от висшето ръководство се разглежда заедно с мониторинга на СУ на ЗБУТ, разследването на злополуките и одита на СУ на ЗБУТ.
Рискът е основният измеряем, оценяем и управляем параметър на СУ на ЗБУТ. Оценката на риска има за цел да установи съществени рискове, спрямо които трябва да се вземат мерки, а също за оценката на резултатността на мерките по управление на риска.	Понятията „опасност” и „риск” от гледна точка на СУ на ЗБУТ са фактически синоними. Ролята на процеса на оценка на „опасностите” и „риска” в СУ на ЗБУТ не е изрично определена. Оценката на риска се разглежда като един от елементите на СУ на ЗБУТ.
Основното съдържание на СУ на ЗБУТ – управление на риска в организацията в областта на ЗБУТ в съответствие с принципите на съвремените системи за управление.	Основното съдържание на СУ на ЗБУТ - съвместната дейност на работодателя (висшето ръководство) и работниците (техния представителен орган) по подобряване на условията на труд.

Всички горе-споменати „разлики” са силно загладени от OHSAS 18001:2007. В този британски стандарт за „международна сертификация” сега са взети предвид практически всички ПРИНЦИПАЛНИ изисквания на ILO-OSH 2001, които липсваха преди в OHSAS 18001:1999 и заради това беше или критикуван или възвишаван.

Принципиална формална (техническа) разлика между OHSAS 18001 и ILO-OSH 2001 е, че първият документ е написан във форма на стандарт, а вторият - във форма на ръководство. Принципиална юридическа (правова) разлика между OHSAS 18001 и ILO-OSH 2001 е, че първият документ е само британски стандарт (версията от 2007 г.) и „програма за доброволно” сертифициране, своеобразен неофициален методически

документ, а вторият – официален международен документ („трудов стандарт” във формата на ръководство).

На организациите, разработващи, прилагащи или използващи системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд OHSAS 18001, може да се препоръча самостоятелно да определят нивото на съвместимост на създадените от тях корпоративни системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд с изискванията на националното законодателство и препоръките на ръководството ILO-OSH 2001 и, при необходимост, да коригират рзпоредбите на своите здравословни и безопасни условия на труд, вземайки предвид разликите между документите OHSAS 18001:2007 и ILO OSH-2001.

Към днешна дата все още няма точни планове за издаване на документ от международна организация по стандартизация, който да определя изискванията към системите за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

Също така съществува широко разпространено мнение, че определянето на изисквания към системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд трябва да е в сферата на дейност на Международната организация на труда, издала „Ръководство ILO-OSH-2001”, което се позовава и има много общо с изискванията на OHSAS 18001. Обаче тази гледна точка не доведе до нов документ, обединяващ например OHSAS 18001 и ръководството ILO-OSH-2001.

Освен тези два основни международни документа съществуват и други международни стандарти, които определят изискванията към управлението на здравословни и безопасни условия на труд.

SCC (Safety Certificate Contractors – Сертификат за отговорност на доставчика) е международен стандарт за управление на безопасността и хигиената на труда, както и околната среда, предназначен за агенции, предоставящи технически услуги и работна ръка под наем за използване на територията на потребителя. Този стандарт определя общите изисквания към подизпълнителите. Подизпълнители – това са външни предприятия, действащи на територията на клиента и предоставящи технически услуги (например строителни предприятия, предприятия занимаващи се с обслужване и монтиране на оборудване, а също така и предприятия, занимаващи се с почистване на помещения, транспортни и транспортно-спедиторски предприятия).

Най-активно SCC се използва в Германия, Австрия, Нидерландия, Белгия и Швейцария.

SCC предполага сертифициране на системите за управление на безопасност едновременно с разглеждането на съответните аспекти на здравето и околната среда. Сертификация по SCC може да се проведе едновременно със сертификация по ISO 9001 и ISO 14001.

Стандартът SCC е разработен, за да направи изискванията към изпълнителите и подизпълнителите за хигиена, здравословни и безопасни условия на труд, защитата на околната среда последователни и еднакви. Той се разделя на две нива, за които има различни критерии за оценка, направление на одита и количеството задължителни въпроси. SCC е толкова универсален, че може да бъде свободно приложен във всички сектори.

SCC се използва като начална точка при разработване и сертифициране на системи за безопасност. Спазването на този стандарт се удостоверява от независим сертифициращ орган.

Особено внимание се отделя на текущата статистика за злополуки и на значителното снижаване на тяхната честота.

SCP (Safety Certificate Personnel Leasing – сертификат за безопасност за агенции за заетост) – е акредитиран стандарт, който се прилага за оценка и сертификация на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд на агенции за наем на персонал. SCP е подходящ и за оценка от страна на доставчика за предприятия, използващи временен персонал, предоставен от агенция за наем на персонал.

Основата на системата за здравословни и безопасни условия на труд се формира за сметка на прието от ръководството решение да създаде и поддържа мерки за опазване на здравословни и безопасни условия на труд като една от задачите на компанията. В зависимост от оценката на факторите на риска, предоставена на агенцията за наем на персонал, се задават точни изисквания към временния персонал. Системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд се отличава с ясна структура и ясно определени изисквания към прилагането и документирането на действията.

Системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд се базира на управлението на безопасността, здравето и околната среда, на основата на стандарта SCC. Тя включва всички важни изисквания към изпълнение и прилагане на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд. Въпросникът на SCP е важен компонент на стандарта SCC и един от ключовите елементи на системата за управление. Въпросникът на SCP съдържа всички изисквания под формата на въпроси, съвети и критерии за изпитване. Негов основен компонент са инструментите за мониторинг, контрол и управление, прилагани за проверка и анализ на различни събития (инциденти, материални вреди и др.)

Особено внимание се отделя на текущата статистика на трудовите злополуки и значителното намаляване на тяхната честота. Намалява честотата на компенсационни почивки по болест и инциденти с дългосрочни последици. Това показва не само подобряване на здравето състояние на работниците, осигурени от агенциите за наем на персонал, но и по-добрата им мотивация. Улеснява сътрудничеството. Това дава възможно да се избегнат допълнителни разходи.

Системата за оценка на безопасността и качеството SQAS (Safety and Quality Assessment System) – не е сертифицираща в тесния смисъл на термина, а е оценка, насочена към изясняване на качеството на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд и околната среда.

Изискванията на SQAS са по-високи от изискванията на ISO 9001, въпросникът на SQAS обхваща цялата действаща нормативна уредба и принципи за управление на транспортните услуги.

В заключение се разглеждат всички важни аспекти на контрола на качеството, както и здравословни и безопасни условия на труд и околна среда. Резултатът – създаване на профил на силните и слабите страни на организацията, както и доклад или потвърждение на приключването на процедурата. Това дава възможност да се предприемат мерки

насочени към оптимизиране на системата. SQAS е предназначена за обективно определяне и оценка на текущото състояние, които са насочени към подобряване и засилване на партньорството между изпълнителя и клиента.

SA 8000 е приет всеобхватен световен стандарт за одит и сертифициране на социалната отговорност. SA 8000 се базира на принципите на Декларацията за правата на човека на ООН, конвенциите на ООН, конвенциите на Международната организация на труда (МОТ).

SA 8000 е стандарт, който има за цел да защитава и поддържа персонала, който се намира под контрола и влиянието на организацията и участва в процеса на производство или предоставяне на услуги.

Стандартът е разработен от SAI, Международната организация на социална отговорност (Ню Йорк, САЩ).

В момента е в сила третата версия на SA 8000:2008. За първи път е издаден през 1997 година.

Изискванията на стандарта се прилагат навсякъде, независимо от размера на организацията, географско местоположение или отрасъла.

Стандартът е приложим във всички страни, с изключение на Мианмар (Бирма), както и за всички индустрии, с изключение на морския транспорт и петролната индустрия.

Той може да се прилага в големи и малки предприятия, извършващи международна дейност, за доказване на съответствие с принципите на социална отговорност, а също така и за отчетност пред клиентите и акционерите.

Основата на стандарта – това е увереността, че практически всички условия на труд могат да бъдат приведени в съответствие с общоприетите права на човека, при условие, че ръководството е готово да поеме тази отговорност. Ето защо SA 8000 включва отговорността за изпълнението и мониторинга на минимални социални стандарти за всички производствени организации; това е заложено в основата на сертифицирането на производствата съгласно SA 8000 в целия свят.

Стандартът за система на социална отговорност SA 8000 служи като допълнение към съществуващите системи за управление ISO 9001, 14001 и включва изисквания за осигуряване на общи адекватни здравословни и безопасни условия на труд.

В допълнение към тези стандарти, предприятията, които изпълняват големи частни инвестиционни проекти със средства на Световната банка и Международната финансова корпорация (МФК – IFC), използват при изготвянето на проекта принципите на еkvатора. Принципите на еkvатора изискват наличието в предприятието, изпълняващо проекта, на система за управление, която отговаря на изискванията на МФК.

МФК е определила Политика на социална и екологична устойчивост, в която задава основните приоритети на своята дейност, а именно чрез тази политика на социална и екологична устойчивост (по-нататък – Политика на устойчивост) Международната финансова корпорация изпълнява ангажимента си за насърчаване на социално и екологично устойчиво икономическо развитие.

Задълженията на МФК от гледна точка на спазването на социалните и екологичните норми за устойчивост се основават на нейната мисия и мандат и са разяснени в раздел 2 от настоящата политика. Успешното изпълнение на тези задължения като резултати от дейността зависят от усилията на МФК и нейните клиенти. При изпълнение на задълженията си, МФК полага усилия, представени в раздел 3 от настоящата политика, включително и оценка на инвестиционните проекти, предложени за пряко финансиране в контекста на стандартите за изпълнение.

Стандартите на дейността обхващат следните аспекти:

Стандартите на дейността 1: Социална и екологична оценка и система за управление

Стандартите на дейността 2: Персонал и условия на труд

Стандартите на дейността 3: Предотвратяване и намаляване на замърсяването на околната среда

Стандартите на дейността 4: Здраве и безопасност на населението

Стандартите на дейността 5: Придобиване на права за ползване на земя и принудително преселване

Стандартите на дейността 6: Опазване на биологичното разнообразие и устойчиво управление на природните ресурси

Стандартите на дейността 7: Коренно население

Стандартите на дейността 8: Културно наследство

Предприятията, в сътрудничество с МФК и изпълнявайки изискванията на стандартите на дейностите, осигуряват разработването и прилагането/ подобряването на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд в предприятието.

Въпреки всички тези стандарти, OHSAS 18001 за момента е и остава за известно време най-добрия и най-широко международно признат модел за сертифициране на системи за управление.

II. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАЦИОНАЛНИТЕ СТАНДАРТИ В СФЕРАТА НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД

Много национални органи по стандартизация разглеждат OHSAS 18001 като потенциален национален стандарт, а някои вече са предприели решителни мерки за създаване на национални стандарти на базата на OHSAS 18001.

Тъй като Британският институт за стандартизация (British Standards Institution) е разработил BS OHSAS 18001:2007 „Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд. Изисквания“ и BS OHSAS 18002:2008 „Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд, руководство за изпълнение на OHSAS 18001:2007B“, то във Великобритания тези стандарти се използват като национални за създаване и сертифициране на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

Също така във Великобритания за разработването на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд се прилага ръководството BS 8800 „Ръководство към системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд“.

BS 8800 е общо ръководство, разработено от Британския институт за стандартизация, за внедряване на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

Това ръководство първоначално е публикувано през 1996 г., а през 2004 г. е подготвена новата версия, за да се отразят националните и международните публикации в областта на здравословни и безопасни условия на труд, които са се появили след публикуването на BS 8800:1996. Тези публикации са включвали към момента, както следва: OHSAS 18001:1999, „Система за управление здравословни и безопасни условия на труд. Спецификация”, OHSAS 18002:2000, „Система за управление на здравословни и безопасни условия на труд, Насоки за прилагане на OHSAS 18001:1999”, както и публикацията на Международната организация на труда ILO-OSH 2001, „Ръководство за системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд”.

В това ръководство са приети два различни подхода, единият от които е HSG65, а другият има международен характер – ISO 14001, както и някои елементи на ILO-OSH 2001, в частност начален анализ на състоянието. В същото време BS8800, както и HSG65, е само ръководство и в резултат на това нито една от неговите точки не е задължителна. Поради тази причина те имат консултативен характер и не може да служат като документ за сертифициране на системи за управление на безопасността.

Комитетът по стандартизация на Полша разработи национален стандарт на Република Полша PN N-18001:2004 „Система за управление на здравословни и безопасни условия на труд – изисквания”, който се използва за сертификация. PN N-18001:2004 съдържа насоки относно управлението на здравословни и безопасни условия на труд, а също така, както и OHSAS 18001, има много общо със стандартите за качество на системите за управление и системите за управление на околната среда, което позволява лесно интегриране на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд в съществуващата система за управление на предприятието. Този стандарт има малки разлики с OHSAS 18001 и тези разлики се отнасят в голяма степен към работата на изпълнителите на територията на съществуващи предприятия и процедурите за оценка на риска за професиите.

Също така комитетът по стандартизация на Полша разработи и прие редица стандарти от серията 18000:

- PN N-18002:2000 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – общо ръководство за оценка на професионалния риск;
- PN N-18004:2001 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – ръководство;
- PN N-18011:2006 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – ръководство за одит;

PN N-18002:2000 определя общите изисквания за идентифициране на опасностите на работното място и оценка на професионалните рискове. Освен това стандартът предвижда общи стъпки, които трябва да се предприемат при разработването на план за действие за подобряване на работните места:

- Етап 1 – събиране на съществена информация, необходима за оценка на професионалните рискове.

- Етап 2 – събиране на съществуващите опасности на работните места.

- Етап 3 – определяне на професионалните рискове.

- Етап 4 – определяне на приемливостта на риска.

PN N-18004:2001 съдържа практическа информация за разработване, внедряване, поддържане и подобряване на системите за здравословни и безопасни условия на труд в предприятието, а също така представлява модел за анализ на разходите и приходите по закрила на труда.

PN N-18011:2006 определя ръководните принципи за одит на системите за управление на здравословни и безопасни условия на труд и предназначени за използване от одиторски организации, които извършват одит на системите за управление на здравословни и безопасни условия на труд в организации, желаещи да реализират вътрешни и външни одити за сертифициране/регистрация на системи за управление и акредитация.

В Ирландия Организацията за национални стандарти (National Standards Authority of Ireland), взе за основа стандартите OHSAS и бяха публикувани SR OHSAS 18001:2007 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Изисквания и OHSAS 18002:2008 SR Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Ръководство за прилагането на OHSAS 18001:2007.

В Кралство Нидерландия Нидерландският институт по стандартизация (Nederlands Normalisatie Instituut), на база OHSAS 18001 прие стандарт NEN SPE 18001:2007 OHSAS 18001 - Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Изисквания, както и стандарта NEN SPE 18002:2000 OHSAS 18002 - Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Ръководство за прилагане на OHSAS 18001.

В Кралство Швеция Комитета по стандартизация (Standardiserings-Kommissionen I Sverige), прие стандартите SIS OHSAS 18001 изд. 1 (2007) Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Изисквания и SIS OHSAS 18002 ШИС Изд. 1 (2009) Сериите Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Ръководство за прилагане на OHSAS 18001:2007. В Турция е приет създадения от Турския институт за стандартизация идентичен превод на турски език TSE OHSAS 18001:2004.

В Израел стандартът IS 4481 е аналог на OHSAS 18001, а в Корея, Корейският национален орган по акредитация (Korean Accreditation Board) на 29.04.2002 официално прие системата за акредитация K-OHSMS – акредитирана е схемата OHSMS (OH&S/OHSMS BS 8800 - OHSAS 18001, ILO - OSH) – Системи/схеми за управление на здравословни и безопасни условия на труд

Схемата OHSMS – това е система за сертификация/регистрация, която съчетава изискванията на OHSAS 18001, ILO-OSH-2001 Ръководство за системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд и изискванията на националните стандарти.

В Австралия и Нова Зеландия на базата на OHSAS 18001 е приет стандарта AS/NZS 4801:2001 системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – спецификация с ръководство за използване, както и AS/NZS 4804:2001 системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Общо ръководство за принципите, системите и подкрепящите техники.

В Австралия Националната организация за стандартизация (Standards Australia) за пръв път приема под формата на AS 4801-2000, а в Нова Зеландия за пръв път е публикуван под формата на NZS 4801:1999. Впоследствие стандартите AS 4801-2000 и NZS 4801:1999 са съвместно ревизирани и приети като стандарт AS/NZS 4801:2001.

В AS/NZS 4801:2001 са определени изискванията към системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд. Изискванията на стандарта могат да се използват за проверка и сертифициране на системи за управление.

AS/NZS 4804:2001 съдържа препоръки и принципи за разработването и прилагането на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд (OHSAS), както и тяхната интеграция с други системи за управление.

Освен това Националната организация за стандартизация на Австралия разработи и публикува ръководство за малкия бизнес за прилагане на стандарта AS/NZS 4801:2001 - HB 211-2001 системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд - ръководство към AS 4801 за малкия бизнес, в който са използвани примери и таблици са предоставени препоръките за малкия бизнес за разработване на системата за управление.

Канадската асоциация по стандартите (Canadian Standards Association) публикува OHSAS 18001:2007 и OHSAS 18002:2008 под формата на CSA OHSAS 18001:2007 системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Изисквания и OHSAS 18002:2000 CSA системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Ръководство за изпълнение на OHSAS 18001. В същото време в Канада за сертифициране на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд и за интеграция с други системи за управление се използват националния стандарт CAN/CSA Z1000-2006 Управление на здравословни и безопасни условия на труд.

На 6 септември 2006 г. Канадската асоциация по стандартите (CSA) представи първата редакция на стандарта CSA Z1000-06 Управление на здравословни и безопасни условия на труд. CSA Z1000-06 е предназначен за намаляване на травмите, заболявания и злополуките на работното място, осигурявайки на предприятията модел за разработване и внедряване на система за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

При разработването на този стандарт са участвали представители на работниците, бизнеса, правителството и различни обществени организации, за да се създаде този нов стандарт, който определя канадски подход към здравословни и безопасни условия на труд. Стандартът признава необходимостта от участие на работниците в системата на управление на организацията и е насочен към осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за всички канадци.

В допълнение към изискванията текстът CSA Z1000 също така включва обширен материал, ръководство за подпомагане на потребителите при прилагането на системата за управление. Той е разработен по такъв начин, че да се гарантира съвместимостта му с други стандарти за система за управление, които в момента се използват в Канада, такива като ISO 14001 (управление на околната среда) и ISO 9001 (управление на качеството).

В САЩ на компаниите, които искат да сертифицират система за управление на здравословни и безопасни условия на труд, Американският национален институт по стандартизация (American National Standards Institute (ANSI)) предлага националния стандарт ANSI/AIHA Z10:2005 система за управление на здравословни и безопасни

условия на труд, който беше разработен от Американската асоциация за индустриална хигиена (American Industrial Hygiene Association (AIHA)) в края на 2005 година.

Американският стандарт за управление на здравословни и безопасни условия на труд предвижда изпълнението на критични изисквания и препоръки за подобряване на здравословни и безопасни условия на труд на базата на препоръките на правителствени, професионални организации, а също и експерти от сектора.

Прилагане на стандарта ANSI/AIHA Z10 може да помогне на предприятията да минимизират риска на работното място, да намали опасностите и да намали броя и стойността за трудови злополуки, заболявания и инциденти на работното място.

Стандартът ANSI/AIHA Z10 предоставя на организациите ефективно средство за текущото управление и подобряване на професионалното здраве и безопасност. С акцент върху ефективната защита на работниците и определяне на рисковете и опасностите, ANSI Z10 включва следните елементи на структура на управление на системата на предприятието: лидерство, активно участие на работниците, анализ на работните места за откриване на сериозни рискове за безопасността и здравето на всички работници, обучение, оценка, управление на риска, одит, разследването на произшествията, коригиращи действия и анализ на системите за управление.

Стандартът ANSI/AIHA Z10 прилага подход, основан на цикъла „Планирай - прави - проверявай – реагирай”, както и в ISO 9001:2008, ISO 14001:2004. ANSI/AIHA Z10 акцентира върху непрекъснато подобрене на системата за управление и системното премахване на основните причини за несъответствия в дейността. Z10 дава възможност на организациите да интегрират системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд в обща система за управление на бизнеса, която се основава на стандартите в ISO 9001:2008, ISO 14001:2004.

Стандартът ANSI/AIHA Z10 може да се приложи към всякакъв вид бизнес, предприятие или индустрия, която има желание да управлява риска в областта на здравословни и безопасни условия на труд.

Освен това спазването на стандартите на ANSI/AIHA Z10 гарантира спазването на основните федерални правила, установени в областта на здравословни и безопасни условия на труд.

Стандартът е писан на страници, които са вертикално разделени на две части - лява и дясна, където лявата страна съдържа задължителни изисквания – „трябва” („shall”), а от дясно са препоръките – „би трябвало” („should be”).

<p>3.1 Водещата роля на ръководството</p> <p>3.1.1 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд (СУ на ЗБУТ)</p> <p>Висшето ръководство трябва да разпорежда така, че организацията да създаде, внедри и поддържа СУ НА ЗБУТ в съответствие с този стандарт като системата е подходяща за естеството и мащаба на организацията и за нейните рискове в областта на</p>	<p>E3.1.2: Тези 4 елемента са съществени за една</p>
--	--

<p>здравословните и безопасните условия на труд.</p> <p>3.1.2 Политика</p> <p>Висшето ръководство на организацията трябва да създаде документирана политика в областта на здравословните и безопасните условия на труд като основа за СУ НА ЗБУТ. Тази политика трябва да включва ангажимент за:</p> <p>А. Защита и постоянно подобряване на здравето и безопасността на работещите;</p> <p>В. Ефективно участие на работещите;</p> <p>С. Спазване на изискванията на организацията за здравословни и безопасни условия на труд; и</p> <p>Д. Спазване на съответните закони и наредби.</p> <p>Политиката трябва да е достъпна и да бъде съобщена на работещите, с дата и подпис или да бъде официално публикувана от ръководството.</p>	<p>ефективна политика и трябва да бъдат изразени по начин, който най-добре отразява културата на организацията и нейните ценности в областта на здравословните и безопасните условия на труд. .</p> <p>Един начин да се обяви политиката на работещите е да се окачи на видно място.</p> <p>Може да се окаже полезно тази политика да се сподели с различни заинтересовани страни, например, снабдители, клиенти, доставчици, местни общности и други заинтересовани и засегнати страни.</p> <p>E3.1.2D: Макар че се очаква политиката да съдържа ангажимент за спазване на приложимите закони и разпоредби за здравословни и безопасни условия на труд, ясно е, че дори най-добрата СУ НА ЗБУТ не може да осигури пълното спазване от страна на организацията във всеки един момент. В тези условия не трябва да се счита, че организацията нарушава стандарта, ако внедрената от нея СУ НА ЗБУТ открива и коригира онези пропуски на системата, които водят до неспазването.</p>
---	--

Стандартът ANSI/AIHA Z10 се състои от 7 раздела:

1. Обхват, цел и приложение (Scope, Purpose, & Application)

Този раздел описва основните принципи, използвани в стандарта. В него ясно е посочено, че стандарта може да бъде интегриран в други съществуващи системи за управление на качеството, безопасността и околната среда, които организацията може вече да използва.

2. Определени (Definitions)

3. Отговорност на ръководството и въвлеченост на работниците (Management Leadership and Employee Participation)

Стандартът възлага отговорността за системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд (OHSAS) директно върху ръководството на организацията. Ръководството на организацията трябва да ръководи развитието, внедряването и поддръжката на OHSMS. Едно от предимствата на този раздел е възможността да се използват препоръки за стандарта в развитието на вашата политика за здравословни и безопасни условия на труд (OHSP). Политиките (OHSP) трябва да бъдат достъпни, датирани и подписани или одобрени официално по друг начин от висшето ръководство.

4. Планиране (Planning)

Планирането в ANSI/AIHA Z-10 е описано като процес за „...идентифициране и определяне на приоритетни OHSMS въпроси”. По нататък „Въпроси” се дефинира като

опасности, риск, OHSMS несъответствия и възможности за подобрене. Акцентът е върху идентифициране на опасностите и рисковете и определяне на приоритетите, както и предприемане на коригиращи мерки за премахване или поне намаляване на тези рискове. Процесът изглежда по следния начин:

- A. Преглед на информация за идентифициране на проблемите, свързани със здравословни и безопасни условия на труд
- B. Приоритизация на идентифицираните проблеми
- C. Разработване на целите на системата за управлението на риска
- D. Разработване на програми за постигане на целите

5. Създаване и използване на системата за управление (Implementation of the Occupational Health and Safety System)

Този раздел се занимава с йерархията на управление, управление на промените, закупуването, работата с контрагенти, готовност към извънредни ситуации, обучение, комуникация, документирание и управление на записите.

В съответствие със стандарта, йерархията на управление означава, че предприятията „трябва” (задължително) да използват мерки за намаляване на рисковете посредством:

- A. Отстраняване на риска;
- B. Замяна с по-малко опасни материали, операции или оборудване;
- C. Застраховане на рисковете;
- D. Действия по превенция и усъвършенстване;
- E. Административен контрол;
- F. Използване на подходящи лични предпазни средства.

6. Оценка и коригиращи действия (Evaluation and Corrective Action)

Този раздел изисква от работодателя да оцени производствения процес посредством:

- Мониторинг;
- Измерения;
- Оценки;
- Разследвания на инциденти;
- Одити.

Коригиращи действия се предприемат при идентифицирано несъответствие и включва оценка на резултатите в рамките на процеса на планиране и анализ.

7. Преглед на системата на управление (Management Review)

Последният раздел изисква от ръководството да участват редовно в процеса на решаване на идентифицираните проблеми за подобряване на системата на управление. Стандартът изисква преразглеждането на системата за управление да се прави поне веднъж годишно и от резултатите от преразглеждане да се предприемат съответните действия.

В допълнение към основните раздели в стандарта има редица приложения, които дават препоръки или конкретни примери за съответствие със стандартите. Тези препоръки дават възможност на предприятието да отговори на изискванията на стандарта без излишни разходи за разработване на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

В приложение А (информационно) са дадени примери за оформяне на политики в областта на здравословни и безопасни условия на труд.

В приложение С (информационно), което е насочено към разясняване на изпълнението на изискванията от т. 3.2 на стандарта), се дава информация за участие на персонала в управлението на предприятието.

В приложение Е (информационно) е представен механизъм за определяне на риска в предприятието, включително е показана матрица за оценка на риска (таблица 2).

Таблица 2: Матрица за оценка на риска (пример)

Вероятност за възникване ВЪЗНИКВАНЕ или ИЗЛАГАНЕ НА ОПАСНОСТ за избрана единица време или за избрана дейност	Сериозност на травмата или болестта Последствия действия по отстраняването			
	КАТАСТРОФАЛНА Смърт или постоянна инвалидност	КРИТИЧНА Инвалидност за повече от 3 месеца	МАРГИНАЛНА Дребна травма, злополука довела до загуба на един работен ден	ПРЕНЕБРЕЖИМА Оказване на първа помощ или дребна лекарска намеса
Често С вероятност да се повтори	ВИСОКА Операцията не се разрешава	ВИСОКА Операцията не се разрешава	СЕРИОЗНА Действие по отстраняването с висок приоритет	СРЕДНА Предприемането на действие по отстраняването в подходящ момент
Вероятно с вероятност да се случи няколко пъти	ВИСОКА Операцията не се разрешава	ВИСОКА Операцията не се разрешава	СЕРИОЗНА Действие по отстраняването с висок приоритет	СРЕДНА Предприемането на действие по отстраняването в подходящ момент
Рядко С вероятност да се случи някога	ВИСОКА Операцията не се разрешава	СЕРИОЗНА Действие по отстраняването с висок приоритет	СРЕДНА Предприемането на действие по отстраняването в подходящ момент	НИСКА Рискът е приемлив Действието по отстраняването да се предприеме по

				усмотрение
Слабо С много малка вероятност да се случи	СЕРИОЗНА Действие по отстраняването с висок приоритет	СРЕДНА Предприемането на действие по отстраняването в подходящ момент	СРЕДНА Предприемането на действие по отстраняването в подходящ момент	НИСКА Рискът е приемлив Действието по отстраняването да се предприеме по усмотрение
Невероятно Почти няма вероятност да се случи – може да допуснем, че няма да има излагане на опасност	СРЕДНА Предприемането на действие по отстраняването в подходящ момент	НИСКА Рискът е приемлив Действието по отстраняването да се предприеме по усмотрение	НИСКА Рискът е приемлив Действието по отстраняването да се предприеме по усмотрение	НИСКА Рискът е приемлив Действието по отстраняването да се предприеме по усмотрение

В Приложение F (информационно) се описва реда на планиране в системата на управление и се дават примери за форма на програмата (т.4.3 и 4.4 от стандарта).

План за внедряване на СУ НА ЗБУТ

Отдел: _____ Проблем на СУ на ЗБУТ: _____

Цел(и) за постигане: _____

Намаляване на опасността/Производителност/Намаляване на разходите/Съответствие/Други ползи: _____

Общи измерения на проекта и честота на замерванията _____

Задача	Отговорен екип	Ресурси	Критерии за изпълнение	Дата за постигане на целта	Действително изпълнение

Одобрение на проекта: _____

Важен проблем(и), който е решен: _____

Резюме на резултатите: _____

Постигнати ползи: _____

Прегледан от: _____ Дата: _____
 _____ Дата: _____
 _____ Дата: _____

В Приложение I е показана форма на Плана за одит на системата за управление, която може да бъде използвана от предприятията в тяхната система за управление.

В приложение J са приведени примерни форми за оценка на системата на управление и описание как се попълва формата при преразглеждане на системата на управление (раздел 7 от стандарта). При това се предлага при оценяване на системата да се използва цветно оценяване (червено, жълто, зелено) или 5-степенна скала, тъй като използването на по-голяма скала усложнява оценката.

Таблица 3. Оценка на съответствието на системите за управление към изискванията на стандарта

Карта за оценка на резултатите на СУ на ЗБУТ	ММ/ГГГГ _____	ММ/ГГГГ _____	ММ/ГГГГ _____	ММ/ГГГГ _____
Водеща роля на ръководството - СУ на ЗБУТ				
Политика на СУ на ЗБУТ				
Отговорности & Пълномощия				
Участие на работещите				
Първоначални и текущи прегледи				
Оценка и приоритизация				
Цели & Планове за постигане на целите				
Йерархия на контрола				
Преглед на проекта и управление на промяната				
Закупки				
Доставчици				
Готовност за извънредни ситуации				
Образование, обучение & осведоменост				
Комуникации				
Процес за контрол на документи & записи				

Мониторинг & замервания				
Съпътстващо разследване				
Одити				
Обратна връзка към процеса на планиране				
Преглед на ръководството (процес, резултати & последващи действия)				
Обща оценка				

Синьо – ЗБУТ на световно ниво.

Зелено - Силно. Съответства/завършено, може да има дребни пропуски без планове за действие

Жълто - Умерено. На някои несъответствия трябва да се обърне внимание, съществуват позитивни тенденции

Виолетово – Съществуват значителни несъответствия, все още трябва доста усилия

Червено – изискват се значителни усилия, съществуват значителни или системни несъответствия

Към днешна дата сертифициращите органи на САЩ, акредитирани в ANSI-ASQ Националният съвет за акредитация (ANAB), могат да извършват сертифициране на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд по следните стандарти:

- Национален американски стандарт ANSI / AINA Z10;
- Канадски стандарт CSA Z1000;
- Британски стандарт OHSAS 18001:2007, както и комбинации от тях.

ANSI-ASQ Националният съвет за акредитация (ANAB) е създаден на 1 януари 2005 г. от две добре познати и уважавани организации: Американският национален институт по стандартизация (the American National Standards Institute – ANSI) и Американската асоциация за качество (American Society for Quality – ASQ). Създадената организация бързо се превръща в един от най-влиятелните органи по акредитация в света. Това е възможно, в това число и благодарение на развитието на т. нар. многостранно споразумение за сътрудничество на органите за акредитация (multi lateral co-operative accreditation arrangement – MCAA), подписано с японския национален орган по акредитация - JAB, създавайки реална база за ефективно сътрудничество между органите за акредитация по целия свят. Много органи за акредитация вече са се присъединили към споразумението, включително: Joint Accreditation System of Australia and New Zealand (JAS-ANZ), the Standards Council of Canada (SCC), the Korea Accreditation Board (KAB), the Taiwan Accreditation Foundation (TAF), and the Entidad Mexicana de Accreditation (EMA). Редица органи по акредитация са в процес на преговори за присъединяване към споразумението.

ANAB публично обяви като част от мисията си да оказва влияние върху развитието на Института за международна акредитация. Потвърждение за това е, че висшето ръководство на този орган по акредитация стана инициатор и основен разработчик на новия стандарт за акредитация на сертифициращите органи, ISO 17021.

ANAB акредитира сертифициращите органи за:

ISO 9001 – системи за управление на качеството;
ISO 14001 – системи за управление на околната среда;
ISO 22000 – системи за управление безопасността на храните;
ISO 28000 – система за управление на безопасността във веригата на доставка;
ISO / IEC 20000-1 – системи за управление на информационни технологии и услуги;
ISO / IEC 27001 – системи за управление на информационната сигурност;
ANSI / AIHA Z10 – системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд (OHSAS);
CSA Z1000 – системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд (OHSAS);
OHSAS 18001:2007 - системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд (OHSAS);

други изисквания на промишлеността.

Най-големите страни в Азия - Китай и Индия също имат национални стандарти за здравословни и безопасни условия на труд.

Управлението на стандартизацията на Китай (Standardization Administration of China) е разработило SAC GB/T 28001:2001 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Спецификация и SAC GB/T 28002:2002 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Ръководство.

Индийското бюро за стандарти (Bureau of Indian Standard) въз основа на OHSAS 18001 е приело национален стандарт BIS IS 18001:2000 Системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – Спецификация с ръководство за използване.

В Украйна е приет като национален стандарт ДСТУ-П-OHSAS18001-2006, текстът на който всъщност е идентичен с текста OHSAS18001 версия 1999 година. С цел национално сертифициране в Украйна се прилага национален стандарт ДСТУ-П-OHSAS18001-2006, а с цел международна сертификация се прилага OHSAS 18001:2007.

В Република Беларус е приет национален стандарт СТБ 18001-2009, чийто текст не е напълно идентичен с текста на стандарта OHSAS18001:2007, което води до някои критики от страна на експертите. В тази връзка, в Беларус за международната сертификация, както и в Украйна, се използва международния стандарт.

В Руската Федерация до преди време се използваше аналог на OHSAS 18001:1999 – ГОСТ 12.0.006-2002, който бе заменен от междудържавния стандарт ГОСТ Р 12.0.230-2007 Система за управление на здравословните и безопасни условия на труд. *Общи изисквания. ILO-OSH 2001 година. (IDT)* (Occupational Safety Standards System - Occupational Safety And Health Management Systems - General Requirements

Съдържанието на ГОСТ Р 12.0.230-2007 (в рамките на разликите в превода) е идентично със съдържанието на ръководството ILO-OSH, а формата отговаря на общоприетия и познат формат „стандарти”. За приемането на този стандарт, в качеството му на междудържавен са гласували 11 страните от ОНД: Азербайджан, Армения, Беларус,

Казахстан, Киргизстан, Молдова, Руската Федерация, Таджикистан, Туркменистан, Узбекистан, Украйна.

За съжаление, при превода на ILO-OSH 2001 и разработването на ГОСТ Р 12.0.230-2007 са допуснати изменения на концепцията и основната цел на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд, препоръчани от МОТ- СУОТ 2001 (както и в OHSAS 18001:2007).

Общата цел на здравословни и безопасни условия на труд – да се съхрани трудовия потенциал на нацията изисква ПРОФИЛАКТИКА на травматизма и заболяванията поради условията на труд на работниците. Това е висока обществена цел. По-прагматично е да се минимизират разходите на обществото за обезщетение на жертвите и други материални щети. Това изисква ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ на случаи на трудови злополуки и професионални болести, използването на механизми за СОЦИАЛНА ЗАЩИТА на пострадалите.

ILO-OSH 2001 е за такива неблагоприятни събития като „свързани с работата травми, влошено здравно състояние, заболявания и инциденти” (work-related injuries, ill-health, diseases and incidents). Инцидентите – това са произшествия, в които е можело, но за щастие не се е СЛУЧИЛО неблагоприятно събитие. Новата версия на OHSAS 18001:2007 отива още по-далеч и под инцидент приема не само посочените по-горе произшествия, но и тези, в които неблагоприятни събития са се СЛУЧИЛИ.

По този начин, ILO-OSH 2001 има за цел да предотврати ВСИЧКИ неблагоприятни въздействие на труда, а не само на подлежащи на компенсация работни травми, т.е. травми, получени при инциденти на производството, както и остри и хронични професионални болести (заболявания).

Въпреки това в текста на ГОСТ Р 12.0.230-2007 навсякъде тези „свързани с работните увреждания, заболявания и инциденти” се заменят с по-тесен кръг от последствия като „инциденти, професионални заболявания и трудови злополуки”, което променя целите на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд да спаси човешкия живот, здраве и по този начин трудоспособността на работещото население към тясно прагматичната цел за намаляване на броя на застрахователните случаи.

Освен този стандарт в Руската Федерация също така бяха приети следните стандарти осигуряващи разработването и прилагането на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд:

- ГОСТ Р 12.0.008:2009 системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд в организации – Одит;

- ГОСТ Р 12.0.009:2009 системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд – системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд в малки организации – изисквания и препоръки за кандидатстване.

В повечето страни от Европейския съюз в момента предприятията и организациите прилагат в своята практика за управление стандарта OHSAS 18001 версия от 2007 година, което е резултат от широко международно признание и възможност за сертифициране на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

Трябва да се отбележи, че стандартът OHSAS 18001 не замества законодателството в областта на здравословни и безопасни условия на труд. В Европейския съюз са приети директиви, които установяват изисквания, като например за третиране на опасни вещества. Също така съществуват в различните страни, национални норми, които определят правилата, например във връзка с пожарната безопасност. По същия начин е и в други страни по света.

III. ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДОБРИ ПРАКТИКИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕ НА МЕЖДУНАРОДНО ПРИЗНАТИ СТАНДАРТИ В ОБЛАСТТА НА ЗДРАВΟΣЛОВНИ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД НА РАБОТНОТО МЯСТО НА НИВО ЕС, НА НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ, НА БРАНШОВО И НА ПРОИЗВОДСТВЕНО НИВО

Най-добрите практики за прилагане на международните стандарти в областта на здравословни и безопасни условия на труд демонстрират страните от Европейския съюз. За съжаление няма обобщена информация за изпълнението и сертифицирането на системите за управление на здравословни и безопасни условия на труд в Европейския съюз. Въпреки това, благодарение на информация, любезно предоставени от SGS (представена в таблица 1 и фигура 1.), може да се направят някои изводи.

Данните, представени в Таблица 1 и Фиг. 1, разбира се, не са цялата информация, те са тясно свързани с дейността на SGS в посочените страни, но в същото време позволяват да се наблюдават тенденциите за непрекъснат растеж на въвеждане и сертифициране на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд в съответствие с изискванията на OHSAS 18001 в различни страни на Европейския съюз.

Таблица 4 Данни за сертифициране от SGS на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд в съответствие с OHSAS 18001 в седемнадесет европейски страни

Страна \ Година	Австрия	Белгия	България	Великобритания	Унгария	Германия	Ирландия	Испания	Италия	Латвия	Люксембург	Нидерландия	Полша	Румъния	Словакия	Франция	Чехия
1994	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1995	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1996	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1997	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1998	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
1999	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0
2000	0	0	0	4	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0
2001	0	0	0	5	1	0	1	1	2	0	0	0	0	0	0	9	0
2002	0	0	0	12	2	0	2	1	8	0	0	0	0	0	0	11	0
2003	0	3	0	42	5	0	2	2	17	0	1	0	0	0	0	17	3
2004	0	7	0	67	5	0	6	8	23	0	1	0	1	0	1	22	7

Страна \ Година	Страна																
	Австрия	Белгия	България	Великобритания	Унгария	Германия	Ирландия	Испания	Италия	Латвия	Люксембург	Нидерландия	Полша	Румъния	Словакия	Франция	Чехия
2005	0	11	0	115	8	5	8	17	33	0	1	1	1	1	4	47	11
2006	4	15	1	163	22	11	13	42	48	4	1	3	4	2	7	70	33
2007	8	20	12	209	36	25	22	71	91	5	1	5	9	8	10	92	51
2008	12	28	43	251	48	28	38	120	121	5	1	11	13	23	34	123	61
2009	19	31	63	332	71	39	41	213	195	5	2	12	24	33	46	143	69

Фиг. 1 Крайни данни за сертифициране от SGS на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд в съответствие с OHSAS 18001 в седемнайсет европейски страни.

Нарастващите изисквания на властите по отношение на здравословни и безопасни условия на труд, признаването на отговорността на мениджмънта за сигурността, както и разширяващата се практиката на прилагане на изискванията на стандарта OHSAS 18001 доведе до намаляване на общите и фаталните злополуки в Европейския съюз като цяло и в отделните страни.

Като пример се представя статистика на трудови злополуки за редица европейски страни, с повече подробности за Германия като цяло и отделните отрасли на промишлеността.

Таблица 5 Данни за сертифициране от SGS на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд в съответствие с OHSAS 18001 в седемнайсет европейски страни и статистика на Международната организация на труда за фаталните и общите злополуки в тези страни.

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Австрия Системи OHSAS	0	0	0	0	0	0	0	4	8	12
Фатални случаи	129	135	122	120	103	132	124	107	108	115
Нефатални случаи	-	-	-	-	-	70581	68945	70394	66064	74142
Белгия Системи OHSAS	0	0	0	0	3	7	11	15	20	28
Фатални случаи	64	78	69	-	-	108	-	-	-	-
Нефатални случаи	95923	101395	96321	-	-	93969	-	-	-	-
България Системи OHSAS	0	0	0	0	0	0	0	1	12	43
Фатални случаи	89	138	138	115	114	130	130	169	179	-
Нефатални случаи	7762	6800	5778	5436	4762	4275	4181	3927	3632	-
Великобритани я Системи OHSAS	1	4	5	12	42	67	115	163	209	251
Фатални случаи	173	219	210	191	174	179	173	203	241	229
Нефатални случаи	167789	165289	161466	159608	164767	155020	150911	145857	141350	136771
Унгария Системи OHSAS	1	1	1	2	5	5	8	22	36	48
Фатални случаи	154	151	124	163	133	160	125	123	118	116
Нефатални случаи	26543	27063	25412	25121	25612	23712	23846	22562	20804	22101
Германия Системи OHSAS	0	0	0	0	0	0	5	11	25	28
Фатални случаи	1293	1153	1107	1071	1029	949	863	941	812	765
Нефатални случаи	155877 0	151257 0	139448 5	130570 1	114277 5	108867 2	102952 0	104657 5	105498 4	106315 0
Ирландия Системи OHSAS	1	1	1	2	2	6	8	13	22	38
Фатални случаи	-	70	66	61	68	50	74	51	67	57

Нефатални случаи	14900	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Испания Системи OHSAS	0	0	1	1	2	8	17	42	71	120
Фатални случаи	1104	1136	1030	805	722	695	662	682	572	530
Нефатални случаи	868057	931796	945570	935198	872610	869583	888987	909675	922951	802778
Италия Системи OHSAS	0	0	2	8	17	23	33	48	91	121
Фатални случаи	1188	1155	1077	934	976	930	918	987	847	744
Нефатални случаи	641027	651751	623894	593155	588114	576963	555462	543552	525612	487856
Латвия Системи OHSAS	0	0	0	0	0	0	0	4	5	5
Фатални случаи	66	43	72	56	41	61	56	53	58	40
Нефатални случаи	1077	817	1349	1348	1322	1341	1526	1719	1812	1699
Люксембург Системи OHSAS	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Фатални случаи	7	16	16	18	16	6	-	-	-	10
Нефатални случаи	20394	21128	21605	20295	19368	20827	-	-	-	10617
Нидерландия Системи OHSAS	0	0	0	0	0	0	1	3	5	11
Фатални случаи	94	110	116	89	108	93	73	84	86	92
Нефатални случаи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Полша Системи OHSAS	0	0	0	0	0	1	1	4	9	13
Фатални случаи	523	594	554	515	515	490	468	493	479	523
Нефатални случаи	95288	90723	80743	75455	80307	82290	79348	89701	92824	97109
Румъния Системи OHSAS	0	0	0	0	0	0	1	2	8	23

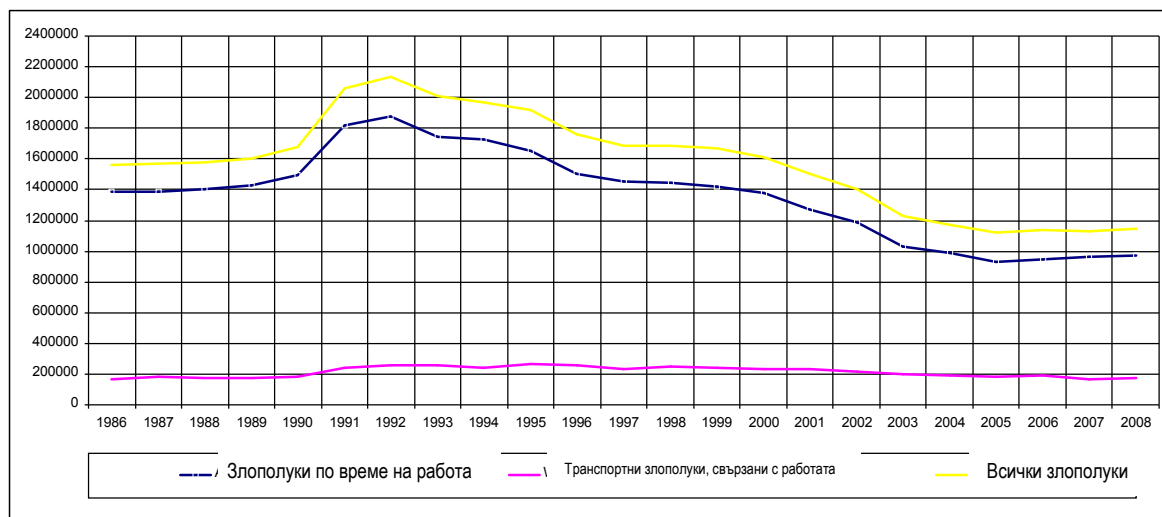
Фатални случаи	454	490	456	442	423	432	531	423	485	419
Нефатални случаи	6137	6143	6373	5942	5553	5264	4500	4595	4406	4534
Словакия Системи OHSAS	0	0	0	0	0	1	4	7	10	34
Фатални случаи	115	88	100	87	94	79	76	95	97	80
Нефатални случаи	24023	22116	20889	19439	17443	13396	12958	13826	14990	12524
Франция Системи OHSAS	4	7	9	11	17	22	47	70	92	123
Фатални случаи	717	730	730	686	661	626	474	537	622	
Нефатални случаи	700458	743435	737499	759980	721227	692004	699217	700772	720150	
Чехия Системи OHSAS	0	0	0	0	3	7	11	33	51	61
Фатални случаи	191	223	231	206	199	185	163	152	188	174
Нефатални случаи	95780	92683	93049	90867	83019	81688	82042	82296	77233	71281

Таблица 6. Обобщени данни за количеството злополуки, свързани с производството в Германия [1]

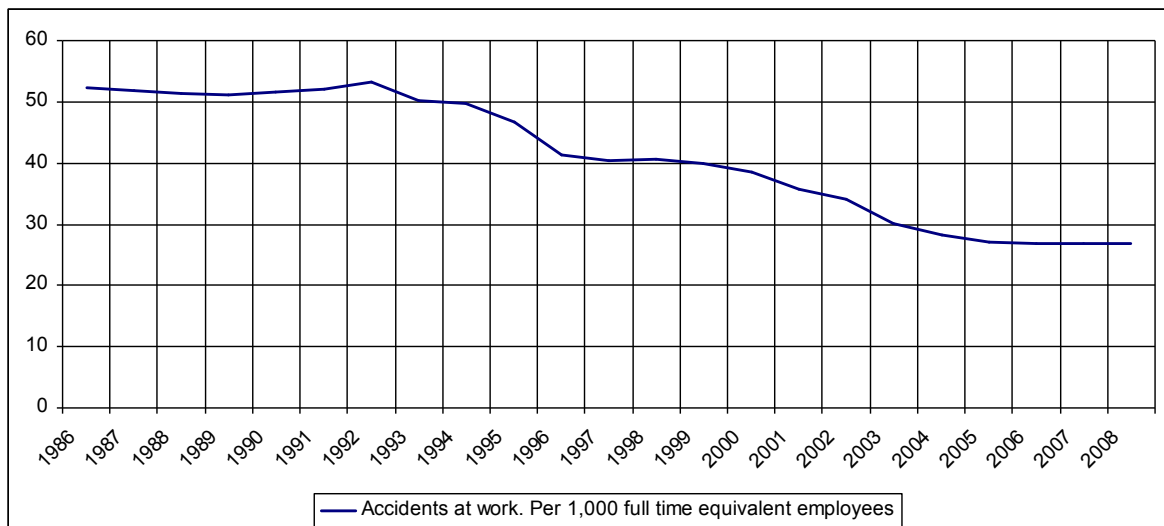
Година	Злополуки при работа	Транспортни злополуки, свързани с работата	Всички злополуки	Злополуки при работа. На 1,000 еквивалентни засти на пълен работен ден
1986	1390531	167368	1557899	52,33
1987	1384564	183611	1568175	51,79
1988	1403458	172000	1575458	51,42
1989	1430279	171127	1601406	51,21
1990	1495569	185257	1680826	51,7
1991	1817711	240819	2058530	52,1
1992	1874713	258100	2132813	53,17
1993	1747574	261528	2009102	50,16
1994	1727095	242729	1969824	49,69
1995	1651481	264584	1916065	46,58
1996	1504436	255837	1760273	41,40
1997	1453100	235983	1689083	40,42
1998	1443401	245740	1689141	40,71

Година	Злополуки при работа	Транспортни злополуки, свързани с работата	Всички злополуки	Злополуки при работа. На 1,000 еквивалентни заети на пълен работен ден
1999	1421757	244335	1666092	39,81
2000	1380289	231332	1611621	38,60
2001	1273478	230336	1503814	35,82
2002	1187694	219897	1407591	34,16
2003	1032997	199703	1232700	30,02
2004	985410	188253	1173663	28,17
2005	931932	185146	1117078	27,08
2006	948546	191186	1139732	26,95
2007	959714	167067	1126781	26,81
2008	971620	176608	1148228	26,80

Фиг. 2. Динамика на злополуките свързани с производството [1]

Фиг. 3 Динамика на злополуките, свързани с производството в еквивалент на пълна

заетост (FTE) [1]

Таблица 7. Количество на злополуки, свързани с производството в сектори и отрасли на промишлеността в Германия [1]

	1990	1995	2000	2005	2008
Застраховки за злополука в промишления сектор	1,331,395	1,415,381	1,144,262	801,834	866,190
От които в сектора					
I Добив на полезни изкопаеми	13,145	10,689	3,437	1,790	1,217
II Кариери	29,366	32,554	22,635	11,966	11,52
III Газ. Централно отопление и водоснабдяване	4,550	5,250	4,404	3,886	3,629
IV Металообработка	795 397	757 779	706 105	146 178	161 810
V Електроинженерство /точна механика, текстил, кожи	92,430	79,548	64,017	43,391	48,630
VI Химическа промишленост	34,569	26,071	19,662	13,160	12,997
VII Дървообработване	59,633	57,607	48,262	26,534	28,337
VIII Хартия и печат	30,173	26,045	19,248	14,735	14,443
X Хранителновкусова	140,411	124,470	114,757	92,165	88,907
XI Строителство	251,742	364,773	246,287	123,647	120,605
XII Търговия и администрация	265,839	285,457	268,109	218,995	256,179
XIII Транспорт	60,494	83,517	79,049	60,454	62,220
XIV Здравеопазване	53,646	61,671	48,290	44,983	55,696
Застраховка злополуки в публичния сектор (General AI)	164,174	236,100	236,027	130,098	105,430
Общо	1,495,569	1,651,481	1,380,289	931,932	971,620
Застраховка злополука за ученици					
Отчетени злополуки в училище	879,163	1,338,643	1,463,423	1,290,782	1,332,424

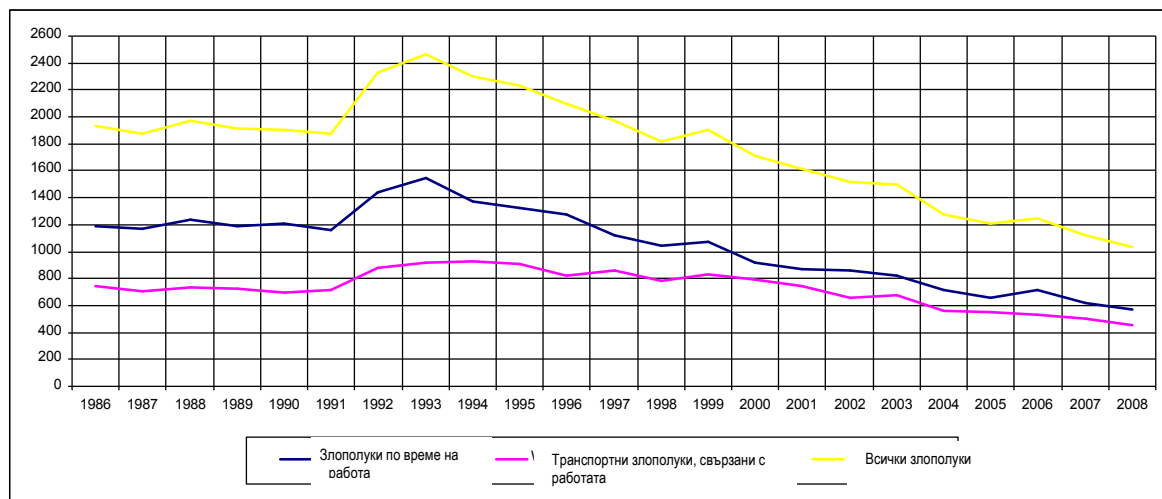
Голямият, на пръв поглед, брой случаи на трудовите злополуки показва, че има добре изградена система за обективна регистрация и отчитане на всички инциденти на работното място. Това позволява да се използват получените данни за оценка на рисковете и подобряване на системата за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

Постоянната тенденция към намаляване на общия брой злополуки и злополуки с фатален край свидетелства за ефективността на дейността по въвеждане на системи за управление на здравословни и безопасни условия на труд.

Таблица 8. Брой на случаите с фатални злополуки, свързани с производството в Германия [1]

Година	Злополуки при работа	Транспортни злополуки, свързани с работата	Всички злополуки	Злополуки при работа. На 1,000 еквивалентни заети на пълен работен ден
1986	1187	748	1935	0,045
1987	1168	706	1874	0,044
1988	1242	730	1972	0,046
1989	1185	728	1913	0,042
1990	1208	694	1902	0,042
1991	1160	713	1873	0,033
1992	1443	884	2327	0,041
1993	1543	921	2464	0,044
1994	1372	928	2300	0,039
1995	1326	911	2237	0,037
1996	1273	822	2095	0,035
1997	1119	857	1976	0,031
1998	1040	780	1820	0,029
1999	1070	830	1900	0,030
2000	918	794	1712	0,026
2001	870	743	1613	0,024
2002	857	659	1516	0,025
2003	821	680	1501	0,024
2004	714	560	1274	0,020
2005	656	552	1208	0,019
2006	711	535	1246	0,020
2007	619	503	1122	0,017
2008	572	458	1030	0,016

Фиг. 4 Динамика на фаталните злополуки, свързани с производството в Германия[1]

Фиг. 5 Динамика на фаталните злополуки, свързани с производството в Германия в еквивалент на пълна заетост (FTE) [1]

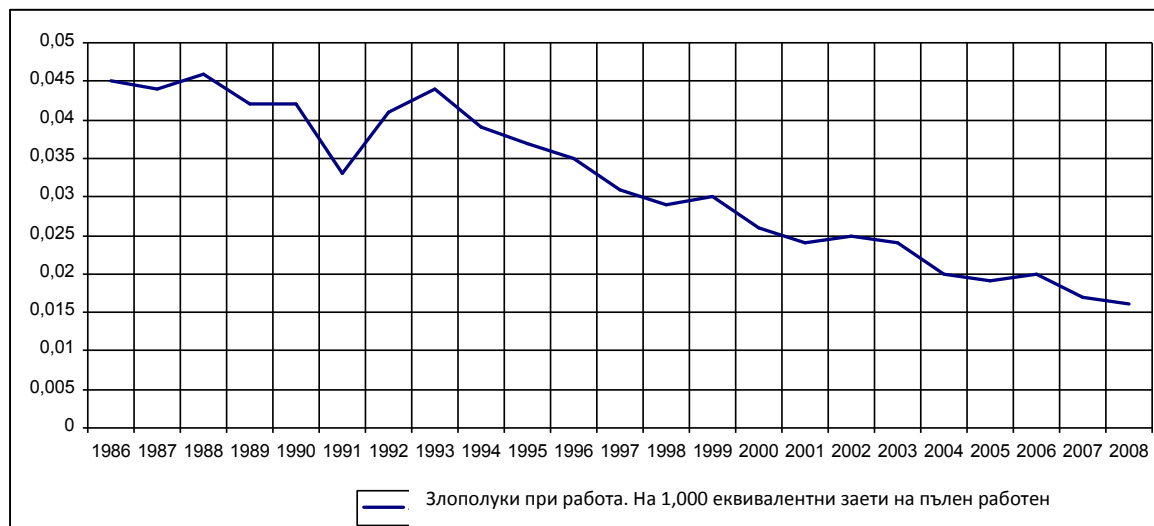

Таблица 9. Общо количество на производствени злополуки с фатален край в сектори и отрасли на промишлеността в Германия [1]

	1990	1995	2000	2005	2008
Застраховки за злополука в промишления сектор	1,086	1,196	825	589	527
От които в сектора					
I Добив на полезни изкопаеми	35	22	9	3	4
II Кариери	32	42	21	11	14
III Газ. Централно отопление и водоснабдяване	5	4	3	3	4
IV Металообработка	137	130	78	76	61
V Електроинженерство/точна механика, текстил, кожи	75	74	56	44	27
VI Химическа промишленост	37	24	11	14	6
VII Дървообработване	35	37	15	14	10
VIII Хартия и печат	19	17	8	7	5
X Хранителновкусова	66	62	52	23	24
XI Строителство	260	337	189	113	123
XII Търговия и администрация	217	216	163	128	122
XIII Транспорт	149	208	199	137	115
XIV Здравеопазване	19	23	21	16	12
Застраховка злополуки в публичния сектор (General AI)	122	130	93	67	45

	1990	1995	2000	2005	2008
Общо	1,208	1,326	918	656	572
Застраховка злополука за ученици					
Фатални злополуки в училище	6	25	19	9	8

Таблица 10. Общо количество на производствени злополуки, свързани с производството с фатален край в сектори и отрасли на промишлеността в Германия [1]

	1990	1995	2000	2005	2008
Застраховки за злополука в промишления сектор	627	808	722	495	412
От които в сектора					
I Добив на полезни изкопаеми	5	4	0	1	2
II Кариери	16	14	13	8	3
III Газ. Централно отопление и водоснабдяване	2	1	4	4	3
IV Металообработка	141	99	120	74	53
V Електроинженерство /точна механика, текстил, кожи	94	86	67	49	51
VI Химическа промишленост	37	19	22	13	18
VII Дървообработване	11	27	27	17	6
VIII Хартия и печат	19	17	19	10	6
X Хранителновкусова	63	51	65	52	34
XI Строителство	64	161	107	40	46
XII Търговия и администрация	120	194	184	156	129
XIII Транспорт	18	35	34	27	21
XIV Здравеопазване	37	70	60	44	40
Застраховка злополуки в публичния сектор (General AI)	67	103	72	57	46
Общо	694	911	794	552	458
Застраховка злополука за ученици					
Фатални транспортни злополуки, свързани с училището	65	107	93	72	68

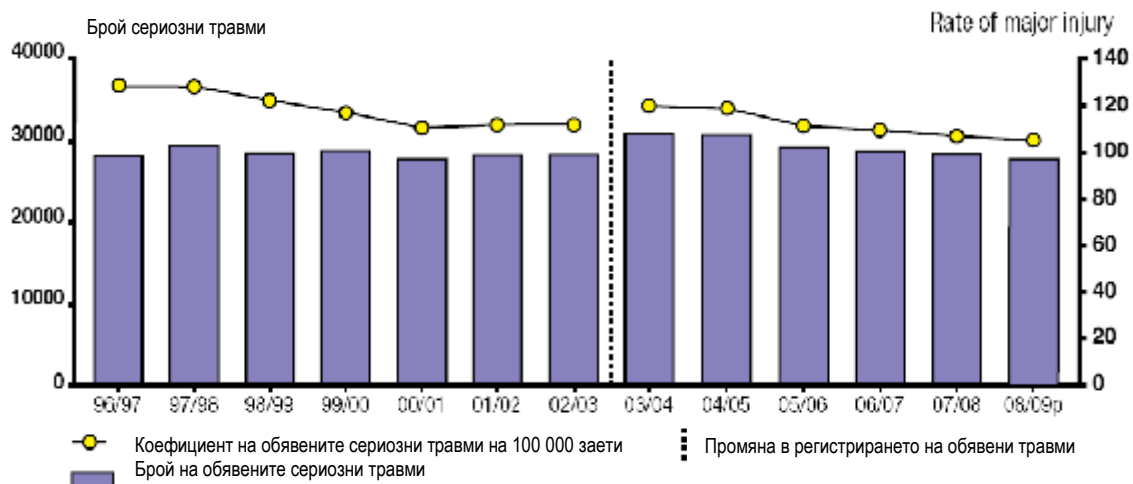
Важно е, че практически всички отрасли на икономиката на Германия демонстрират устойчиво понижаване на нивото на инциденти, както на общото количество, така и на фаталните. При това, най-значителните резултати се появяват след 1999 г., т.е. след датата

Year	Employees		Self-employed		Workers	
	Number	Rate (a)	Number	Rate (b)	Number (c)	Rate (d)
2002/03	183	0.7	44	1.3	227	0.8
2003/04	168	0.7	68	1.8	236	0.8
2004/05	172	0.7	51	1.3	223	0.8
2005/06	164	0.6	53	1.4	217	0.7
2006/07	191	0.7	56	1.4	247	0.8
2007/08	178	0.7	55	1.4	233	0.8
2008/09p	129	0.5	51	1.3	180	0.6

(a) per 100 000 employees   (b) per 100 000 self-employed   (c) per 100 000 workers

Рис. 7 Динамика на общите злополуки, свързани с производството във Великобритания [2]

Година Сериозна травма	Заети		Самонаети		Работници	
	Брой	Коефициент (а)	Брой	Коефициент (б)	Брой	Коефициент (в)
2006/07	28 544	108.8	1 194	30.1	29 738	98.4
2007/08	28 199	106.7	1 190	29.5	29 389	96.5
2008/09р	27 594	105.1	1 098	27.3	28 692	94.8
Травма над 3 дни						
2006/07	114 653	436.8	1 146	28.9	115 799	383.2
2007/08	110 054	416.4	1 121	27.8	111 175	364.9
2008/09р	104 301	397.2	921	22.9	105 222	347.5

(а) на 100 000 заети

(б) на 100 000 самонаети

(в) на 100 000 работници

В същото време в Полша разпространението в предприятията на системите, които са сертифицирани по изискванията на стандарта OHSAS 18001, не води веднага до намаляване на общия брой злополуки (фиг. 8), което може да се обясни с промени в реда на регистрацията на злополуките и инцидентите, включително и много незначителни в предприятията.

Фиг. 8 Динамика на общия брой на злополуките, свързани с производството в Полша

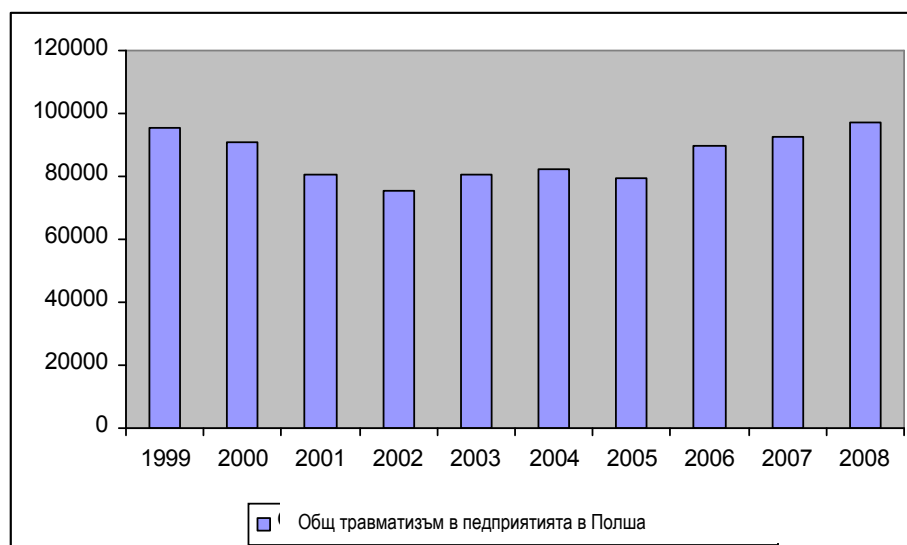

Таблица 11. Брой злополуки, свързани с производството в секторите и отраслите на промишлеността в Полша [1]

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Нефатални случаи	95288	90723	80743	75455	80307	82290	79348	89701	92824	97109

Селско, ловно и горско стопанство	2340	1970	1738	1662	1624	1610	1559	1709	1612	1770
Рибарство	110	89	57	81	52	52	43	54	38	33
Добивна промишленост	5383	3938	3274	3174	3263	3119	2792	2868	2955	3060
Преработваща промишленост	39398	37379	32617	29585	31434	33607	32112	36600	39307	40299
Електро-, газо- и водоснабдяване	2223	2047	1968	1886	2058	1900	1826	1992	1912	1727
Строителство	11531	10943	9306	7615	7075	6812	6422	7588	8562	9508
Търговия на едро и дребно; Ремонт на автомобили, мотоциклети	7422	7954	7417	7258	7994	8020	7973	9197	9827	11070
Хотели и ресторанти	699	919	777	776	842	912	856	929	1099	1165
Транспорт, складове и комуникации	6383	6134	5623	4933	5474	5330	5441	6090	6116	6274
Финансово посредничество	782	800	615	624	733	740	737	780	716	786
Недвижими имоти, наемодателна дейност и бизнесуслуги	3884	4013	3935	4443	5322	5024	4811	5569	5296	5581
Публична администрация и отбрана; Задължително социално осигуряване	2295	2374	2515	2773	3090	3227	3206	3223	3231	3350
Образование	2547	2450	2407	2335	2605	3275	3262	3575	3425	3664
Здравеопазване и социални дейности	8306	7737	6650	6495	6774	6628	6377	7129	6477	6360
Други дейности за обществено, социално и лично обслужване	1984	1976	1844	1815	1967	2034	1931	2398	2250	2460

При това в Полша на 1 фатална злополука на производството се падат 180-190 злополуки с общ травматизъм, докато в Германия - на 1 фатална злополука на производството се падат 1300-1500 злополуки с общ травматизъм, а във Великобритания – на 1 фатална злополука на производството се падат 600-8000 злополуки с общ

травматизъм. Тези цифри показват, че при увеличаване на броя на сертифицираните системи със стандарт OHSAS 18001, общият брой на регистрирани злополуки в производството може да нарастне.

Таблица 12. Брой на злополуки с тежки злополуки, свързани с производството в секторите и отраслите на промишлеността в Полша [1]

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Фатални случаи	523	594	554	515	515	490	468	493	479	523
Селско, ловно и горско стопанство	16	11	15	20	12	21	25	16	23	28
Рибарство	3	3	5	1	5	2	1	0	0	1
Добивна промишленост	33	41	31	44	41	19	24	29	26	30
Преработваща промишленост	117	161	138	112	121	122	106	129	122	107
Електро-, газо- и водоснабдяване	25	9	14	13	17	20	10	12	22	15
Строителство	120	145	114	96	88	93	106	113	92	122
Търговия на едро и дребно; Ремонт на автомобили, мотоциклети	64	66	84	79	69	50	41	43	54	58
Хотели и ресторанти	3	3	5	1	4	4	2	0	1	2
Транспорт, складове и комуникации	54	67	63	60	58	72	65	72	61	80
Финансово посредничество	13	9	9	3	1	7	7	4	4	7
Недвижими имоти, наемодателна дейност и бизнесуслуги	31	24	32	34	40	29	33	30	30	27
Публична администрация и отбрана; Задължително социално осигуряване	12	18	16	17	20	17	21	14	9	9
Образование	10	20	10	10	15	15	12	12	11	10
Здравеопазване и социални дейности	7	8	7	9	10	3	5	10	4	8
Други дейности за обществено,	15	9	11	16	14	16	10	13	20	19

социално и лично обслужване										
-----------------------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

В същото време в страните от ОНД тази цифра е още по-нисък. В Руската Федерация показатели за фатални и общи злополуки по данни на МОТ през последните 10 години постепенно намаляват, но при това на 1 фатална злополука се падат 20-25 общи злополуки на работното място.

Таблица 13. Броят на случаите на общи и фатални злополуки, свързани с производството в Руската федерация [1]

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Фатални случаи	4260	4400	4370	3920	3540	3290	3090	2900	2990	2550
Нефатални случаи	148850	147390	140350	123790	103150	84470	74650	67810	63070	55760

В Украйна, както и в Руската федерация, показателите на фаталните и общи злополуки по данни на МОТ през последните 10 години постоянно намаляват, но при това през последните години на 1 фатална злополука се падат 16-20 общи злополуки работното място. Това предполага, че не всички трудови злополуки се регистрират и действителният брой на злополуки може да е десетки пъти повече.

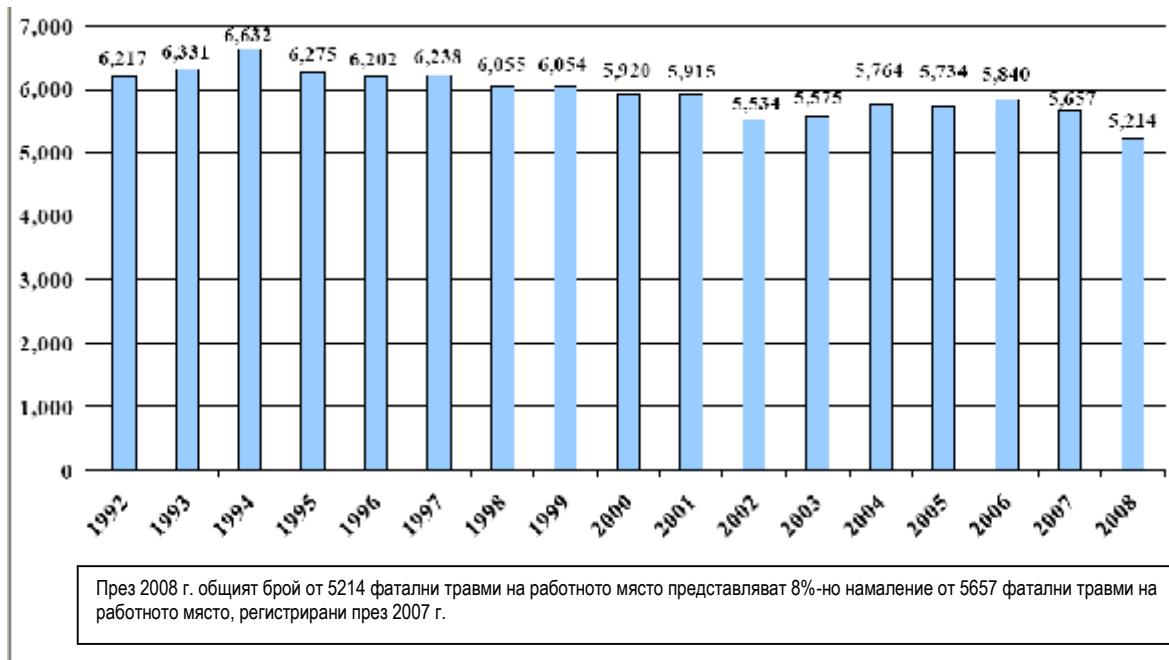
Таблица 14. Брой на общи и фатални злополуки, свързани с производството в Украйна [1]

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Фатални случаи	1321	1239	1325	1227	1128	1068	989	972	1069	927
Нефатални случаи	41987	33049	32616	26581	24563	22208	20186	18769	17709	15564

В САЩ Националният институт по стандарти и органът по акредитация на сертифициращите органи обръщат голямо внимание на насърчаването на националния стандарт за система за управление на безопасните и здравословни условия на труд и въпреки че няма информацията за броя на сертифицираните системи за управление, се наблюдава намаляване на общите и фатални злополуки в американските предприятия. Според статистическите данни от Министерството на труда на САЩ има тенденция за намаляване на фаталните злополуки в американските предприятия, както и намаляване на фаталните злополуки на 100 000 работници (фиг. 9)

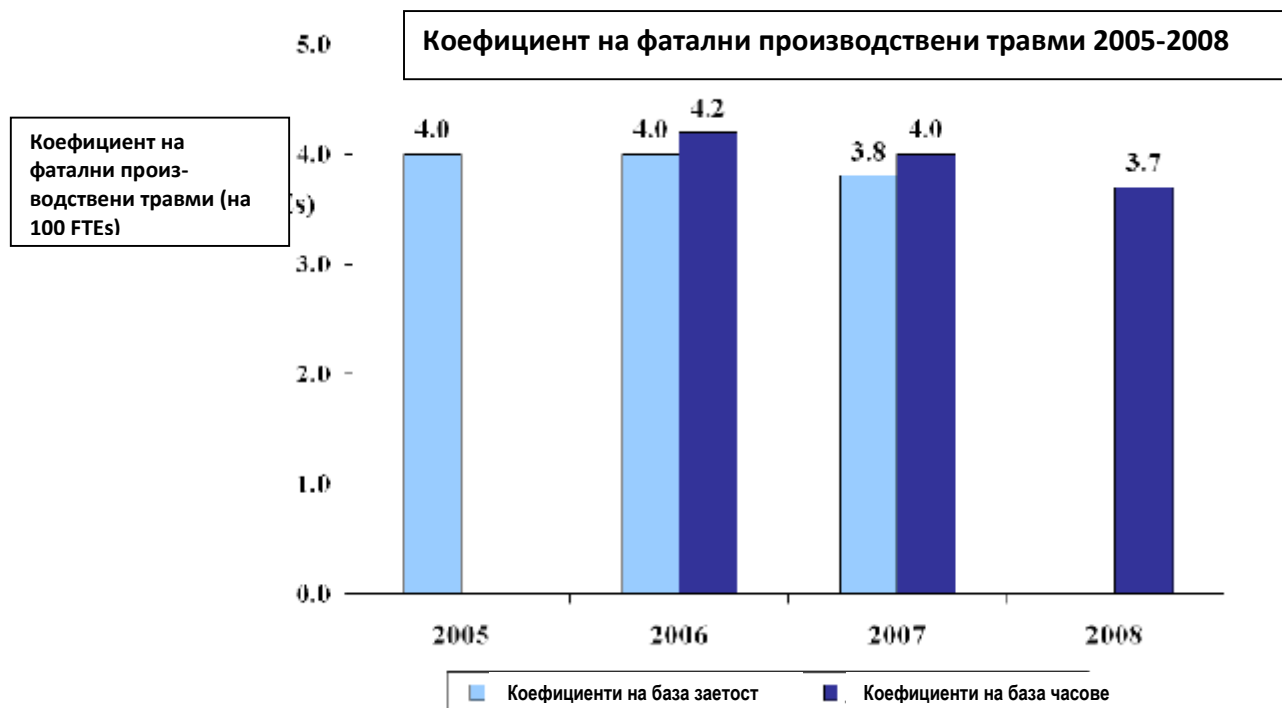
Фиг. 9 Динамика на фаталните злополуки, свързани с производството в САЩ [3]

Брой фатални травми на работното място, 1992-2008 [3]

Информацията за броя на фаталните злополуки по време на работа на 100 000 заети е показана на фиг. 10.

Фиг. 10 Динамика на фаталните злополуки, свързани с производството в САЩ [3]

IV. ИКОНОМИКА ЗА ЗДРАВΟΣЛОВНИТЕ И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ПРОИЗВОДСТВОТО

По данни на Международната организация на труда, представени на XVII Световен конгрес по здравословни и безопасни условия на труд, всяка година в резултат на злополуки и заболявания, свързани с работата загинват около 2,2 милиона души.

На XVIII Световен конгрес по здравословни и безопасни условия на труд, според оценките в доклада на МОТ, общият брой на фаталните злополуки, причинени от заболявания, свързани с работата в периода 2001-2003 г. се е свил от 2.03 до 1.95 милиона. Същата тенденция се наблюдава в общия брой на фатални злополуки вследствие на аварии и заболявания, свързани с производството (намаление от 2.38 до 2.31 млн. евро).

В същото време общият (за целия свят) брой нефатални злополуки в производството, които водят до пропускане на повече от четири работни дни, са се повишили в периода от 2001-2003 г. от 268 до 337 милиона на година, което се обяснява главно с увеличаването на броя на глобалната работна ръка. През същия период броят на злополуките с фатален край също леко се е увеличил от 351 до 358 хиляди души на година.

Таблица 15. Оценка на броя, свързани с производството на фатални и нефатални злополуки и заболявания

Година	Злополуки и заболявания, които са довели до повече от 4 дни отсъствие на работника	Злополуки със смъртен изход	Количество смъртносни заболявания	Общо количество смъртни случаи от злополуки и болести
2001	268 милиона	351000	2,03 милиона	2,38
2003	337 милиона	358000	1,95 милиона	2,31

Макар в промишлено развитите страни броят на заболявания, свързани с работата, в някаква степен се е понижил, броят на злополуки, особено с фатален край, е нараснал. На първо място става дума за някои азиатски страни, които нямат ефективна система за отчитане и които във време на глобализация се развиват стремително в условията на жестока конкуренция.

Въпреки че основният проблем за промишлено развитите страни е свързан със заболяванията на работното място, в развиващите се страни доминират злополуки на производството, където работниците често загиват в такива индустрии, като минното дело, строителството и селското стопанство. В промишлено развитите страни, броят на работещите в тези отрасли се съкрати и едновременно с това се увеличи в други, по-безопасни отрасли (работа в институции, в банковия сектор, търговията).

„Здравословните и безопасните условия на труд са жизнено важни условия за достоен труд – заяви генералният директор на МОТ Хуан Сомавия. - И все пак всеки ден около 5000 мъже и жени по света умират от злополуки и заболявания, свързани с работата. Достойният труд трябва да бъде безопасен и ние все още имаме много работа, за да постигнем на тази цел.”

„Гъжната действителност е следната: в някои части на света, много работници загиват поради липса на адекватна култура за здравословни и безопасни условия на труд – заяви Юка Такала (Jukka Takala), директор на програмата на МОТ „За безопасен труд”. - Това е огромна цена за неконтролирано развитие. Спешно е необходимо да се обърнат тези тенденции.”

Мъжете са изложени на по-висок риск да загинат в активна възраст (до 65 години), докато жените са по-изложени на риск от инфекциозни заболявания по време на работа,

хронични заболявания на опорно-двигателния апарат, както и влиянието на различни психо-социални фактори.

В някои индустриални страни повече от половината от пенсионираните служители го правят преди времето за пенсиониране или получават пенсия за инвалидност. И въпреки че не винаги причините за тази са директно свързани с производството, в предотвратяването и поддръжката на трудоспособността ключова роля има системата на управление на здравословни и безопасни условия на труд.

В много развиващи се страни, обхвата на системата за охрана на труда и отчетността са недостатъчно развити, а в някои страни положението в тази област дори се влошава. Индия, например, съобщи за 222 фатални злополуки на работното място, а Чешката република с население от около 1 процент от населението на Индия - около 231 фатални злополуки. Експертите на МОТ смятат, че в Индия действителният брой на фатални злополуки е 40 хиляди души. Предоставянето на такива статистически данни от редица развиващи се страни е свидетелство за това, че докладите отразяват само малка част от действителния брой на трудовите злополуки и заболявания, свързани с работата.

440 000 работници умират всяка година от контакт с опасни вещества. Сред тези вещества само азбеста убива годишно около 100 хиляди служители по целия свят. Броят на жертвите на азбест във Великобритания, според оценка на самите британски експерти, е около 3000 души годишно - десет пъти повече от броя на фаталните злополуки в страната.

Според данни на Статистическия обзорен доклад, изготвен от Европейския съюз, в 15 страни от ЕС са регистрирани 120 000 фатални злополуки, свързани с работата, според оценка на МОТ тази цифра е 122 000 фатални злополуки годишно. За САЩ този показател е 130 000.

Това са цифри, които говорят за травми и заболявания свързани с производствения процес. Производствените травми и професионалните заболявания – това е категория, която се отнася за човешкото здраве, но те също са и категория на икономиката, като последица от работа, а работата е икономическа дейност. Икономическите категории на здравословните и безопасните условия на труд обхващат, както причините, така и следствията: ролята на икономическите фактори в причините за влошаване на здравето на работното място, а също и влиянието, което оказват на бъдещето на работниците, предприятията, страната и света като цяло.

Като цяло, съществуват три основни цели на икономиката в помощ на здравословните и безопасните условия на труд. На първо място, установяването на цената на трудовите злополуки и професионалните болести може да накара обществото да се отнася по-сериозно към този проблем. Това е вярно за всички нива, започвайки с ръководителя на предприятието, който много слабо си представлява цената на загуба на здравето на работници и държавите, чиито правителства също не си дават сметка за влиянието на проблемите на здравословните и безопасните условия на труд върху икономическото развитие на техните страни.

На второ място, разбирането на връзката между дейността на предприятията и пазарите с възникващи проблеми със здравословни и безопасни условия на труд е от съществено значение за успеха на избрания курс. Защо условията в някои сектори на производството са по-добри от други и защо някои групи работници са изложени на по-сериозен риск? Какъв е възможният ефект от промените в системата на социалното осигуряване, от утвърдените от правителството правила или, ако искате, от новите модели на международната търговия и инвестиции? С ускоряването на темпото на икономическо развитие в целия свят тези въпроси трябва да се поставят постоянно.

И накрая, на трето място, без значение колко са важни здравословните и безопасните условия на труд и благосъстоянието на работниците, това не са единствените задачи на съвременното общество. Икономическият анализ може да покаже, кога здравословните и безопасните условия на труд служат като допълнение за решаване на други социални задачи и може да илюстрира случаи, когато това не е така. И е ясно, че след като има икономическа изгода, ще се направи всичко възможно тя да бъде оценена.

В същото време има много малко информация, която оценява икономическите загуби от злополуки и заболявания, свързани с производствената дейност.

Икономическите загуби, свързани с трудовите злополуки в 15 страни от Евросъюза през 2000 г. възлизат на 55 милиарда евро годишно и най-вероятно тази цифра е подценена. Тя не взема под внимание разходите за дейности, свързани със заболяванията, които предизвикват временна нетрудоспособност с 1,6-2,2 пъти превишаваща нетрудоспособността вследствие на злополуки и че броят на хората с дългосрочни здравословни проблеми по време на работа е 2,4 пъти по-висок. Също така е установено, че в резултат на различни проблеми и нетрудоспособност поради професионални заболявания, трудовите възможности на работника могат да бъдат два пъти по-малки, отколкото след трудови злополуки.

В процентно отношение икономическата цена на трудовите злополуки и професионалните заболявания е от 2 до 10 процента от БВП на страната.

Таблица 16 Оценка на общата икономическа стойност в някои европейски страни

Страна	Базова година	Стойност в процент БВП
Великобритания	1995/96	1,2 - 1,4
Дания	1990	2,5
Финландия	1992	3,6
Норвегия	1990	10,1
Швеция	1990	5,1
Дания	1992	2,7
Норвегия	1990	5,6-6,2
Австрия	1992/93	3,9
Холандия	1995	2,6

В Русия икономическите загуби, съгласно експертна оценка от водещите икономисти в областта на здравословни и безопасни условия на труд, годишно са 1,9% от БВП. Тази цифра е в съответствие с данните на МОТ, които предполагат, че 4% от БВП се губи поради отрицателното въздействие на производствената среда. От какво се формира тази цифра?

- Фатални злополуки – 56,2 милиарда рубли;
- Ръст на инвалидност и професионални заболявания - 24,5 милиарда рубли;
- Временна нетрудоспособност вследствие на трудови злополуки – 223,1 милиарда рубли;
- Годишни разходи на Руската Федерация от федералния бюджет и извънбюджетни средства за изплащане за травми са 47 млрд. рубли;
- Плащания от пенсионния фонд – 10,4 милиарда рубли;
- Плащания от пенсионния фонд за инвалидност поради трудови злополуки и професионални заболявания - 6.6 млрд. рубли;
- Плащания от социалния осигурителен фонд на средства за временна нетрудоспособност и рехабилитация на пострадалите – 30 милиарда рубли;
- Разходите на работодателите за обезщетение и т.н. - 57 милиарда рубли

Според данни на Американското дружество на инженерите по здравословни и безопасни условия на труд предприятията харчат 171 милиарда долара годишно за разходи, свързани с трудови злополуки и професионални заболявания (Таблица 17). Това са разходи, които могат да са до 5 процента от общите разходи на предприятието. Но в предприятията, които са внедрили система за управление на здравословни и безопасни условия на труд, разходите, свързани с трудови злополуки и професионални болести са намалели с 20 до 40 процента.

Таблица 17 Брой на случаите и икономическа стойност на фатални и нефатални злополуки и професионални заболявания в САЩ

Категория		Количество	Стойност, млрд. долари
Злополуки	със смъртен изход	6529	3,8
	с несмъртен изход	13247000	144,6

Професионални заболявания	със смъртен изход	60290	19,5
	с несмъртен изход	862200	5,8
Всичко			173,9

Основните елементи на стойността на трудовите злополуки и професионални заболявания са:

- Загубената заплата на пострадалия, настояща и бъдеща, която не е компенсирана за сметка на полагащите се изплащания;
- Медицински разходи на пострадалия, които не са възстановени с компенсационни плащания, или чрез други форми на застраховане;
- Време и ресурси, изразходвани от членовете на семейството на пострадалия, за грижи за него по време на болестта и възстановяването;
- Загуба на възможното участие на пострадалия в нормалния семеен живот;
- Медицински обещетения на системата за здравеопазване, получени от пострадалия;
- Правителствени субсидии под формата на данъчни облекчения в допълнение към обещетенията;
- Замърсяване на околната среда в района на предприятието;
- Възможност за производство, загубена поради преждевременна смърт.

В същото време стойността за производствените злополуки и професионални заболявания е разделена на преки и косвени загуби. Възможни косвени загуби в резултат на злополука на ниво предприятие:

- Прекъсване на производствения процес, веднага след злополуката;
- Моралното въздействие на трудовата злополука върху работниците;
- Назначаване на сътрудници за разследване и съставяне на доклад;
- Разходи за наемане и обучение на работници, които да заменят пострадалите;
- Липсата на опит на новонаетите работници;
- Щети нанесени на оборудването и материалите;

- Намаляване на качеството на продукцията след злополуката;
- Намаляване на производителността на пострадалия, преместен на по-лека работа;
- Поддържане на допълнителни мощности в случай на нужда за покриване на загубите от злополуката;

Информация за разпределението на загубите между преки и косвени е представени в Таблица 18.

Таблица 18 Преките и косвени загуби в резултат на трудови злополуки годишно, в милиарди щатски долари.

Общи преки загуби,	50,1
в това число:	
разходи за лечение	25,1
общи разходи за компенсация на работника. Частно застраховане, плащания за медицинска застраховка	5,7
общи разходи за компенсация на работника. Частно застраховане, плащания за застраховка за компенсиране на щетите	8,9
имуществени щети	8,7
заплащане на услугите на полицията и пожарната	0,8
преки щети, които нямат отношение към травми на трети лица	0,9
Общи косвени загуби,	98,2
В това число:	
загубена заплата заедно с различните добавки	82,5
загубена продукция	8,2
нарушения на производствения процес, смяна на щатове, обучение новопостъпилите на работното място	5,2
загуба на време	0,3
косвени загуби, които нямат отношение към травми на трети лица	2,0
ВСИЧКО преки и косвени загуби	148,4

Изчисляване на стойността на професионалните заболявания се изчисляват много по-лесно: „преки” разходи в този случай са само средствата за лечение, независимо от това дали те са платени от самите работници, чрез работна компенсация или правителството.

„Косвените” разходи – това е общата сума на заплатите, която не е заработена от болния поради нетрудоспособност или поради преждевременна смърт. Тя се изчислява на базата на средната тежест за всяка категория болни от нефатални заболявания и средната възраст на настъпване на смъртта при хората, страдащи от нелечими заболявания. Общата стойност на професионалните заболявания е следната:

Преки разходи 10,7 милиарда долара

Косвени разходи 9,0 милиарда долара

Общата стойност 19.7 млрд. долара

Взети заедно, общите икономически загуби, преки и косвени, дължащи се на професионални заболявания и травми се оценяват на около 3% от годишния БВП в САЩ

В момента се появяват допълнителни рискове в професионалната дейност, които могат да доведат до увеличаване на злополуките и професионалните заболявания и в резултат на допълнителните икономически загуби.

Международната организация на труда определя следните области, в които съществуват такива рискове:

- неформалната икономика;
- наемането на работници мигранти и преди всичко, незаконни мигранти;
- увеличаване на броя на възрастните работници;
- условия на работа за младите работници;
- използването на женски труд в опасни производства.

Разбирането на съществуващите рискове, предполагаемите рискове и тяхната оценка в рамките на разработването на системи за управление на здравословните и безопасни условия на труд води до намаляването на фаталните и общи злополуки, а също така и професионалните заболявания, а също така води и до повишаване на конкурентоспособността на световния пазар.

Литература

1. DGUV Statistics 2008, Current figures and long-term trends relating to the industrial and the public sector accident insurers
2. HSE. National statistics. Health and Safety \Statistics 2008/09
3. United States Department of Labor. Bureau of Labor Statistics. All charts, Census of Fatal Occupational Injuries, 2008.
4. Коммюнике OHSAS Project Group, июнь 2007.
5. OHSAS 18002:2000. Системы менеджмента охраны здоровья и обеспечения безопасности труда. Руководящие указания по внедрению OHSAS 18001.
6. OHSAS 18001:2007. Системы менеджмента охраны здоровья и обеспечения безопасности труда. Требования.